

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені  
К.Д.УШИНСЬКОГО»**

**КАФЕДРА політичних наук**

**МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ  
«ПОЛІТОЛОГІЯ»**

**(за вимогами кредитно-модульної системи)**

**Одеса – 2012**

**Розробники:** доктор політичних наук, професор С. М. Наумкіна,  
кандидат політичних наук С. І. Ростецька, кандидат політичних наук,  
Т. О. Каменчук.

**Рецензенти:** доктор політичних наук, професор Д. В. Яковлев  
доктор політичних наук Л. В. Ярова

Затверджено  
Вченою Радою ПНПУ імені К. Д. Ушинського,  
Протокол №10 від 31 травня 2012 року

# СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ “ПОЛІТОЛОГІЯ”

## ПЕРЕДМОВА

Політологія належить до циклу фундаментальних дисциплін навчального плану, вивчення якої є важливим чинником духовного збагачення, інтелектуального розвитку, формування світоглядно-методологічної парадигми студентської молоді, усвідомлення ними свого місця і ролі в суспільстві; визначення ціннісних орієнтирів особистої та соціальної активності громадянина, розуміння проблеми людського буття, насамперед в тій його частині, що стосується публічної сфери.

З іншого боку, процес опанування курсу “Політологія” створює додаткові підстави для остаточної соціалізації членів спільноти, якими, безумовно, є студенти. Тому дисципліні “Політологія” необхідно віддати належне в сенсі розширення світогляду студентів, корегування їх мотиваційної сфери та політичної культури і поведінки. Оскільки людина, безумовно, є крім того, що соціальною, але й політичною істотою, а суспільство є необхідною умовою становлення людини саме як політичної істоти, то курс “Політології” покликаний сприяти формуванню в свідомості кожного студента чіткого стійкого уявлення про особливості існування та функціонування політичних і громадських інститутів; зародження і протікання політичних процесів; особливостей виникнення і трансформації політичних явищ.

### **Мета вивчення дисципліни:**

формування у студентів цілісної системи логічно завершених базових знань про політичну сферу та про людину як політичну істоту. Створення підґрунтя для набуття студентами умінь та навичок, пов’язаних з засвоєнням і відтворенням політичної культури та поведінки, достатніх для успішної адаптації в публічній (громадській) сфері. Сприяння становленню громадської свідомості студентів, осмисленню себе як неповторної індивідуальності, значимої в межах спільноти (подоланню відчуття світовідчуження). Актуалізація національної свідомості студентів, залучення їх до джерел етнічної ідентичності.

Дисципліна “Політологія” розрахована на студентів вищих педагогічних закладів освіти III - IV рівнів акредитації, які навчаються за освітньо-професійною програмою бакалавра, спеціаліста і магістра.

### **Завдання вивчення дисципліни:**

створити необхідні та сприятливі умови для засвоєння студентами системи базових знань з основних розділів політичних наук, які б розвивали тип сприйняття і мислення студентів, що виключали б догматизм та ідеологізаторство, базувалися на конструктивно-критичних підходах,

гуманістичних ідеалах, поєднанні національного і загальнолюдського; набуття додаткового досвіду та засвоєння умінь і навичок, спрямованих на утвердження кожного окремого студента як неповторної індивідуальності, самодостатньої особистості та активного громадянина.

**Вимоги до знань і вмінь студентів, набутих у процесі вивчення дисципліни:**

знати зміст фундаментальних політологічних категорій, політичних понять; чітко володіти й оперувати політичним понятійно-категоріальним апаратом;

розрізняти і усвідомлювати ключові відмінності між політичною, публічною та приватною сферами; правильно ідентифікувати політичні явища, класифікувати політичні процеси, розуміти призначення і функціональне навантаження політичних інститутів;

усвідомлювати сутність людини як політичної істоти, особливості формування та функціонування політичної культури, свідомості та поведінки; визначати власне ставлення щодо політичних процесів та явищ, що мають місце в Україні та за її межами;

знати конституційні права людини, їх джерело, способи маніпуляції з правами та механізми захисту конституційних прав; мати уявлення про головні мотиви політичної діяльності, її витoki і відмінність від виробничого процесу;

розуміти сенс та основні напрямки розвитку світового політичного процесу, сучасне геополітичне становище в Україні та в світі в цілому; основні чинники, що визначають формування політичної кон'юнктури та зумовлюють процеси глобалізації, явища тероризму, антиглобалізму, тощо;

вміти синтезувати набуті знання з фахових та гуманітарних дисциплін у цілісне світосприймання, вибудовувати на основі отриманих та засвоєних знань власну позицію і обстоювати її;

вміти пов'язувати набуті теоретичні знання із реаліями сучасного українського суспільного буття; правильно позиціонувати себе в політичній сфері та уникати маніпуляцій, гомогенного тиску та спроб уніфікації;

розпізнавати особливості різних владних відносин, їх джерела, специфіку політичної влади; усвідомлювати себе не лише об'єктом політики, а і її активним суб'єктом, носієм певної політичної культури;

орієнтуватися в особливостях прийняття політичних рішень, чинниках, що визначають процес прийняття політичних рішень; усвідомлювати зміст поняття "національний інтерес", його джерело.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

*знати* основні теоретичні положення, важливі вузлові проблеми усіх тем програми; визначення фундаментальних політологічних категорій зі сфер теоретичної, практичної та прикладної політології; добре орієнтуватися в першоджерелах та основній сучасній політологічній і суміжній літературах;

*вміти* синтезувати набуті знання із фахових та гуманітарних дисциплін у цілісне світосприйняття; застосовувати набуті знання при аналізі реалій

сучасного суспільного буття; формувати власну позицію щодо актуальних проблем сьогодення.

Запропонована програма має дати студентам цілісний виклад основних проблем політичної сфери на рівні об'єктивного, ідеологічно не заангажованого сучасного бачення проблем, ознайомити студентів із наявними політичними концепціями в їх поліфонічному і плюралістичному звучанні, яке допомагає альтернативному сприйняттю і осмисленню буття.

<b>Курс: Підготовка (бакалаврів, магістрів, підвищення)</b>	<b>Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікацій- ний рівень</b>	<b>Характеристика навчального курсу</b>
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 2</p> <p>Модулів: 2</p> <p>Змістових модулів: 6</p> <p>Загальна кількість годин: 108</p> <p>Тижневих годин: 4</p>	<p>Напрямок підготовки <i>Філологія (українська мова та література)</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень <i>Бакалавр</i></p>	<p>Обов'язковий</p> <p>Рік підготовки: 1</p> <p>Семестр: (6)</p> <p>Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 26 годин</p> <p>Семінарські та практичні заняття: 24 годин</p> <p>Самостійна робота: 30 години</p> <p>Індивідуальна робота: 28 годин</p> <p>Вид контролю: іспит</p>

## СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ КУРСУ "ПОЛІТОЛОГІЯ"

Назва модуля	Лекції	Семінарські та практичні	Самостійна робота	Індивідуальна робота
<b>Модуль I. Вступ до політології як науки</b>	<b>10</b>	<b>10</b>	<b>15</b>	<b>14</b>
Змістовий модуль 1. Політологія як наука	2	2	4	4
Змістовий модуль 2. Еволюція західної політичної думки	4	4	6	5
Змістовий модуль 3. Політична думка України	4	4	5	5
<b>Модуль II. Теорія політики</b>	<b>16</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>14</b>
Змістовий модуль 4. Інституційний вимір політики	4	6	6	6
Змістовий модуль 5. Політичні процеси та технології.	6	4	5	4
Змістовий модуль 6. Світова політика	4	4	4	4
<b>ВСЬОГО ЗА СЕМЕСТР:</b>	<b>26</b>	<b>24</b>	<b>30</b>	<b>28</b>

### Модуль I. Вступ до політології як науки

#### ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

##### *Семінар 1. Сутність політології як науки(2 год)*

1. Вступ до курсу "Політологія".
2. Предмет та об'єкт науки про політику, основні підходи до розуміння політології як науки.
3. Особливості розуміння політики як явища суспільного життя.

##### *Семінар 2. Еволюція західної політичної думки(2 год)*

1. Політичні доктрини античності.
2. Розвиток античної думки в Середньовіччі.
3. Відродження: суть та вплив на розвиток політичної думки. Н. Макіавеллі.

##### *Семінар 3. Особливості розвитку політичної думки Нового часу. Сучасна зарубіжна політична думка(2 год).*

1. Політичні ідеї Нової доби, сучасна політична думка. Просвітництво.
2. Становлення ранньобуржуазної політики.

3. Формування принципів політичного лібералізму.
4. Зародження утопічного соціалізму.
5. Марксистська політична думка. Соціал-демократичні концепції.
6. Консерватизм та лібералізм як системи соціально-економічних та політичних поглядів. Лібералізм як ідеологія та «проект суспільства» .
7. Анархізм – модель бездержавного суспільства. Теорія еліт і соціал-дарвіністські концепції. (теорія еліт В.Парето, концепція політичного класу Г.Моска, закон залізної олігархії. Міхельса, теорія «зацікавлених груп» А.Бентлі).
8. Теорія бюрократії, типологія влади М.Вебера.
9. Технократичні концепції (М.Дюверже, О.Тоффлер, Дж.Гелбрейт).

***Семінар 4. Зародження і розвиток політичної думки України з прадавніх часів до XVIIIст. (2 год).***

1. Генеза політичних ідей. Історична карта України: між Заходом і Сходом. Національно-визвольна боротьба.
2. Соціальний стан і природа козацтва.
3. «Гетьманське самодержавство» – створення християнської козацької республіки (конституція П.Орлика).
4. Утворення козацько-гетьманської держави (Б.Хмельницький), укладення Переяславської угоди, Березневі статті про державний устрій в Україні.
5. Боротьба проти колонізації України Російською імперією (І.Виговський, П.Дорошенко, І.Мазепа, П.Полуботок).
6. Києво-Могилянська академія як центр формування національної свідомості \

***Семінар 5. Політичні погляди українських мислителів XIX-XX ст (2 год).***

1. Політична думка Нової доби.
2. Розвиток ідей соціального та національного визволення.
3. Кирило-Мефодіївське товариство (М.Костомаров, П.Куліш, В.Белозерський).
4. Політико-правові погляди Т.Шевченка.
5. Ліберально-демократичні ідеї М.Драгоманова. І.Франко і марксизм.
6. Соціал-демократичні погляди Л.Українки. Політичні концепції українських мислителів початку XX ст.
7. Теорія національного самовизначення М.Грушевського.
8. Державницька ідея В.Вінченка.
9. Націоналізм Д.Донцова.
10. Монархічно-гетьманська концепція В.Липинського.

**САМОСТІЙНА РОБОТА**

1. Проаналізуйте розвиток боротьби гуманізму та раціоналізму із середньовічною схоластикою. На основі ознайомлення з особливостями

становлення світової політичної думки різних періодів, спробуйте проаналізувати загальні принципи її розвитку.

2. Чим відрізняються погляди Н. Мак'явеллі та Ш. Монтеск'є на політику, владу, державу?

3. Зробіть порівняльний аналіз підходів до конкретних політичних проблем у сучасній політичній науці США і Західної Європи.

4. Простежте роль демократичних принципів у житті українського козацтва.

5. Порівняйте шляхи розв'язання національної проблеми В. Липинським, І. Франком, Д. Донцовим.

6. З'ясуйте принципову відмінність у поглядах на майбутнє України М. Драгоманова та М. Міхновського.

## **ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА**

1. Написання рефератів за темами.

### **Теми рефератів**

1. Особливості античного варіанта політичного розвитку.
  2. Н. Макиавеллі – засновник методологічних засад нової політичної науки.
  3. Генезис політичної думки в Україні в ХУ1-ХУ11 сторіччях.
  4. Політичні концепти Нового часу
  5. Дихотомія «особа – держава», за Дж. Локком.
  6. Ідея народного суверенітету Жан-Жака Руссо як виразник колективної («загальної») волі.
  7. Ліберальна концепція влади та її трансформації.
  8. Теорія утилітаризму І. Бентама як нова методологія ліберального політичного мислення.
  9. Суть і значення консервативного напрямку в становленні національної держави.
  10. Держава як універсальний феномен і аналітична конструкція.
  11. Поліархія як форма організації політичної влади в сучасному світі.
  12. Порівняльно-політологічний аналіз елітарної та плюралістичної демократії.
2. Знайдіть у наукових словниках різні тлумачення терміна “політика”, порівняйте їх і визначте основні поняття, пов'язані з цим феноменом.

## **КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ**

1. Становлення і інституціоналізація зарубіжної та вітчизняної політичної науки. Загальні і відмінні риси.
2. Визначте поняття «політологія».
3. Які закономірності вивчає політологія як наука?
4. Охарактеризуйте методи і функції політології.
5. Визначте місце політології в системі гуманітарного знання.
6. Проаналізуйте зв'язок політології з теми науками, які Ви вивчаєте професійно в вузі.



7. Обґрунтуйте, яке значення має вивчення політології для формування політичної культури особистості.
8. Охарактеризуйте особливості полісної культури і процесів зародження політичної теорії в Стародавній Греції.
9. Визначте загальні і особливі риси в теоретичних моделях побудови «ідеальної» держави, за Платоном і Аристотелем.
10. Які особливості розвитку політичної думки епохи Середньовіччя?
11. Політична теорія Н. Макіавеллі і Ж. Бодена. Їх внесок в світову політико-правову думку того часу. Значення їх теорій в теперішній час.
12. Поняття сучасного макіавеллізму.
13. Концепції «суспільного договору» і «природного права» і історії політичної думки (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо).
14. Концепція розподілу влади. Її значення і сучасне трактування.
15. В чому, з Вашої точки зору, важливість критичного осмислення історії політичної думки для сучасної особи як суб'єкта політики?
16. Що таке політика?
17. Чим політологія відрізняється від інших наук про суспільство?
18. Коли зародилась політологія? Коли вона сформувалась як наука? В чому це проявилось? Аргументуйте свою відповідь конкретними фактами.
19. Політичні погляди у Київській Русі.
20. Політичні концепції у Києво-Могилянській академії (П. Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович).
21. Погляди діячів епохи Просвітництва на суспільство і державу в Україні (Я. Ковельський, С. Десницький, В. Карабін, П. Лодій та ін.).
22. Кирило-Мефодіївське товариство про державно-політичний устрій України (Т. Шевченко, М. Костомаров).
23. Проблеми демократії, держави та політичних відносин у суспільній думці України другої половини ХІХ ст. (М. Драгоманов, С. Подолинський, М. Павлик, І. Франко, М. Грушевський).
24. Політична думка початку ХХ ст. в Україні про національне відродження і державність (М. Міхновський, В. Липинський, Д. Донцов, М. Хвильовий, В. Винниченко, П. Полтава).

### **СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

1. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. – К., 2009.
2. Гайдаєнко Н. В. Застосування принципу розподілу влад в процесі здійснення влади в сучасних політичних системах Н. В. Гайдаєнко // Науковий вісник. Одеський держ. екон. ун-т. Всеукр. асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – № 18 (119). – С. 126 - 133.
3. Гедікова Н. П. Сучасні теоретико-методологічні підходи в обґрунтуванні поняття «лібералізм» / Н. П. Гедікова // Актуальні

- проблеми політики : [зб.наук.праць / голов. ред. Ківалов С. В. ; відп. за вип. Кормич Л. І.]. – Одеса : «Фенікс», 2008. – Вип. 33. – С. 332-340.
4. Гедікова Н. П. Сучасні тенденції взаємного зближення ліберальної і соціал-демократичної ідеологій / Н. П. Гедікова // Грані (Дніпропетровський державний університет, Центр соціально-політичних досліджень). – 2008. – № 2 (58). – С. 158-162.
  5. Кулачинський М. М. Політична ідеологія нових лейбористів Великобританії у передвиборчих перегонах початку ХХІ ст. / М. М. Кулачинський // Проблеми сучасного управління: економічні, політико-правові, історичні, ментальні аспекти. Наукові праці Одеського інституту МАУП. – Одеса, 2011. – С. 245 – 251.
  6. Кулачинський М. М. Сучасна реконструкція двопартійної системи Великобританії / М. М. Кулачинський // Проблеми сучасного управління: економічні, політико-правові, історичні, ментальні аспекти. Наукові праці Одеського інституту МАУП. – Одеса, 2011. – С. 373 – 376.
  7. Історія політології /За ред. Кирилюка Ф.М. – К., 2009.
  8. Історія розвитку політичної думки /За ред. Мадіссона В.В.. – К., 1996.
  9. Євтушенко О. Н. Концепція М. Драгоманова щодо ролі самоврядної громади в системі державних відносин / О. Н. Євтушенко, Т. В. Лушагіна // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 130. – Вип. 117. Державне управління. Політологія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. – С. 32-36
  10. Кадук Н. Современные концепции и модели демократии / Н.Кадук // Перспективи. – 2009. - № 2(46). – С. 65–70.
  11. Ломжець Ю.В. Роль античних мислителів у виникненні та розвитку концепції розподілу влади / Ю.В. Ломжець // Актуальні проблеми політики : Зб. наук. праць. - Одеса : Фенікс, 2010. - Вип. 39. - С. 315-325.
  12. Політологія /За ред. Колодій А. – К., 2008.
  13. Політологія: підручник. /За ред. Бабкіної О.В. – К., 2007.
  14. Політологія: Історія та методологія. –К., 2008.
  15. Політологія /За ред. Семківа О. – Львів, 2005.
  16. Рябов С.Г. Політологія: Словник термінів і понять. – К., 2006.
  17. Рудич Ф. Наука про політику: сучасний стан та тенденції // Віче. – 2002.- №5.
  18. Скиба В.Й. Політологія. Теорія і методика навчального курсу. - К., 2002.
  19. Шляхтун П. Політологія. – К., 2009.

## Модуль II. Теорія політики

### ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

#### ***Семінар 6. Політична система суспільства. (2 год.)***

1. Політична система суспільства: поняття і структура.
2. Історичні форми і типи політичних систем.
3. Функції політичної системи
4. Основні тенденції розвитку політичних систем.
5. Закономірності рівноваги, маятника та інші.
6. Політична система сучасної України, її особливості.

#### ***Семінар 7. Держава як інститут політичної системи(2 год.)***

1. Природа, ознаки, функції та типи держави.
2. Форми правління.
3. Форми територіального устрою.
4. Політичний режим.

#### ***Семінар 8. Влада в політичному житті суспільства(2год.)***

1. Влада як соціальне явище.
2. Політична влада.
3. Функціонування політичної влади.
4. Легітимність політичної влади.
5. Влада в Україні.

#### ***Семінар 9. Політичні партії та громадські рухи.(2 год.)***

1. Поняття, типології та функції політичних партій.
2. Сутність та типи партійних систем.
3. Громадсько-політичні об'єднання та рухи.
4. Партійна система України.

#### ***Семінар 10. Вибори та виборчі системи. (2 год.)***

1. Вибори і суспільна стабільність.
2. Організація та проведення виборів. Перевиборча кампанія.
3. Принцип загального та однакового виборчого права.
4. Основні виборчі системи.
5. Вплив виборчої системи на партійну систему суспільства
6. Референдум як пряме, безпосереднє звертання до виборців.
7. Виборча інженерія як засіб політичної боротьби.

#### ***Семінар 11. Політичний маркетинг та менеджмент(2 год)***

1. Принципи політичного маркетингу та його основні види.

2. Етапи маркетингової діяльності.
3. Основні складові політичного маркетингового процесу.
4. Політичні сили України як суб'єкти політичного маркетингу.
5. Поняття політичного менеджменту.
6. Зародження науки «політичний менеджмент».
7. Складові елементи менеджменту. Стратегічний менеджмент у політології.

### ***Семінар 12. Світова політика та глобальні процеси сучасності(2 год)***

1. Сутність понять "світова політика", "міжнародні відносини".
2. Природа міжнародної політики і міжнародних відносин.
3. Основні тенденції розвитку сучасної світової політики.
4. Співробітництво та взаємозалежність як чинник міжнародного життя.
5. Україна - суб'єкт міжнародної політики.

### **САМОСТІЙНА РОБОТА**

1. Написання есе на тему «майбутні вектори зовнішньої політики України».
2. Робота над тестами

#### **Тести.**

1. Найважливішою глобальною проблемою сучасного світу є відвернення ядерної війни. Для цього, насамперед, необхідні наступні дії:
  - припинення гонки озброєнь;
  - роззброєння;
  - забезпечення застосування мирних засобів розв'язання міжнародних, міждержавних, регіональних та інших конфліктів;
  - побудова ненасильницького світу на основі утвердження довіри між народами, зміцнення системи загальної безпеки;
  - зміцнення системи загальної безпеки;
  - володіння ядерною зброєю як засіб гарантувати власну безпеку;
  - скорочення ядерної зброєю;
  - вдосконалення новітніх видів ядерного озброєння;
  - використання економічної і воєнної переваги космосу.

Оберіть вірні варіанти відповідей.

2. Французький дослідник Р. Арон стверджує, що «змістом міжнародних відносин є передовсім відносини між державами». Американський вчений Д. Капо розо вважає головними дійовими особами в міжнародних відносинах не держави, а класи, соціально-економічні групи й політичні сили. Інший американський фахівець у галузі міжнародних відносин Д. Розенау стверджує, що структурні зміни, які відбулися за останні десятиліття у світовій політиці, спричинивши взаємозалежність народів і суспільств, докорінно змінили і міжнародні відносини. Головною в них є не держава, а конкретна особистість, оскільки утворився так званий

«міжнародний континуум (лат. Continuum – неперервне, суцільне), символічними суб'єктами якого є турист і терорист».

Ким з вищезазначених дослідників вірно визначений суб'єкт міжнародних відносин?

3. Оберіть функції, які дійсно виконує політичний маркетинг:

- формування інформаційного банку, що охоплює дані статистики, різноманітної урядової та неурядової звітності, результати досліджень економіки, політики, психології, демографії тощо;
- вироблення методів аналізу та обробки даних інформаційного банку, виокремлення ключових показників, що найповніше характеризують об'єкта та суб'єкта політики;
- оцінювання й аналіз умов політичного ринку, маркетингового середовища (мікро й макро);
- аналіз ринкових можливостей певних партій, суспільних інституцій, ідей, особливостей;
- вироблення оцінних і прогностичних моделей політичного попиту, життєвого циклу об'єктів і суб'єктів політики (партій, програм, ідей, лідерів), а також політичної поведінки суб'єктів політики;
- коригування форм і методів політичної діяльності.

4. Виборча інженерія – це пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів правлячої та політичної еліт щодо завоювання і збереження влади в державі (регіоні, місті тощо). Які з перерахованих методів виборчої інженерії використовує владна еліта для утримання демократичним шляхом політичної влади:

- зміна виборчих процедур;
- стимулювання та переміщення виборців з одних виборчих округів до інших;
- маніпулювання межами виборчих округів;
- вибір відповідного часу для проведення виборів;
- добір лояльного до правлячої еліти складу виборчих комісій.

5. Оберіть вірне визначення іміджології:

- іміджологія – наука, що вивчає проблеми формування й створення в суспільній свідомості образів суспільних інститутів (держави, політичних партій, організацій, установ) та окремих політичних лідерів, виробляє сукупність прийомів, технологій і засобів формування в суспільній свідомості відповідних образів реальних суб'єктів політики;
- іміджологія – наука створення реального іміджу політичного діяча;
- іміджологія – наука створення іміджу «ідеального» політичного діяча, інституту на певному етапі суспільної свідомості;
- іміджологія – наука, яка повинна через наукову аргументацію переконати громадян, що той чи інший чоловік володіє якнайбільшою кількістю позитивних рис;
- іміджологія – наука підготовки іміджологів;

– іміджологія – наука поєднання раціональних та ірраціональних чинників впливу на суспільну та індивідуальну свідомість з метою досягнення передбачених результатів.

6. Оберіть ті напрями, про які команді кандидата до початку передвиборчої кампанії слід мати об'єктивну інформацію для аналізу політичної ситуації в країні в цілому, виборчому окрузі зокрема:

- історичні та географічні особливості округу;
- соціальна-демографічна характеристика округу;
- соціальна-економічна структура, стан її розвитку, проблеми та перспективи розвитку промисловості, сільського господарства, сфери послуг та ін.;
- транспортна мережа;
- діяльність політичних партій, громадських організацій, груп тиску, неформальних структур;
- карта округу з межами виборчих дільниць, кварталів, вулиць з кількістю виборців;
- політичні традиції голосування виборців на попередніх виборах, референдумах, опитуваннях громадської думки;
- наявність впливових осіб (неформальних лідерів);
- найвпливовіші засоби масової інформації, їх адреси, телефони;
- досє на конкурентів.

7. Яка форма діяльності є основною формою зовнішньої політики:

- дипломатія;
- розробка короткотермінових і довготермінових прогнозів;
- визначення конкретних зовнішньополітичних цілей;
- перспективне планування, розробка стратегії і тактики зовнішньої політики, визначення оптимальних шляхів досягнення поставленої мети;
- формування міжнародних норм права.

8. Оберіть найбільш розумне визначення дипломатії:

- дипломатія – це мистецтво задовольняти законну своєкорисливість держави шляхом зносин з іншими державами. Все інше, що входить в коло обов'язків дипломатичного агента, є другорядною справою, не більш, ніж орнаментом (О. Бісмарк);
- дипломатія – це процес здійснення передачі інформації від одного уряду іншому;
- дипломатія – це своєрідна спортивна поведінка, бо також включає співробітництво і суперництво (Р. Арон);
- дипломатія – це діяльність, яка здатна диктувати міжнародні норми права;
- дипломатія – це техніка «культурного використання силових факторів» (А. Мурадян).

9. Оберіть, що Ви вважаєте достоїнствами, а що недоліками глобалізації:

- ріст кількості та якості споживацької продукції на світовому ринку;

- бурхливий технологічний прогрес, унаслідок якого зменшується собівартість продукції, що випускається, і знижуються ціни на значну частину товарів масового попиту;
- світова економіка стає більш нестабільною й уразливою;
- розрив в економічному та соціальному розвитку між багатою Північчю і бідним Півднем досягнув небачених розмірів і продовжує збільшуватися;
- значно зростають масштаби міграції населення;
- зростає вплив транснаціональних корпорацій, у тому числі політичний;
- виникнення нових робочих місць, переважно в невиробничій сфері, внаслідок розвитку інформаційних технологій;
- ширший та вільніший, ніж ще 10-15 років тому, доступ до інформації і відповідне поширення можливостей та способів комунікації у світовому масштабі;
- покращення взаєморозуміння між різними культурами та цивілізаціями внаслідок, з одного боку, інтенсифікації глобального інформаційного обміну, а з іншого нівелювання відмінностей завдяки розповсюдженню по всій планеті продуктів маскультури.

10. Глобалізація як складне явище і сучасний феномен – це:

- загально планетарний вимір інтернаціоналізації;
- культурна універсалізація;
- диверсифікація складових дієвості та конкурентоспроможності держав;
- відносне зниження ролі держав як міжнародних акторів на користь під національних, наднаціональних та транснаціональних;
- збереження закономірності нерівності розвитку, поглиблення розбіжностей потенціалу окремих націй та перспектив національного розвитку;
- накопичення невідповідностей і суперечностей міжнародного регулювання, актуалізація проблем гармонізації акторів різного рівня розвитку та збалансування відповідальності.

Оберіть вірні відповіді.

## **ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА**

### **Логічні і проблемні питання і завдання.**

1. Які основні способи формування іміджу політичного лідера є, на Ваш погляд, конструктивними?
2. Співставте поняття «міжнародні відносини» і «світовий політичний процес». У чому полягають особливості світового політичного процесу?
3. У чому, на Ваш погляд, полягає специфіка сучасного етапу світового політичного процесу?
4. Порівняйте суспільно-політичні перспективи західного і незахідного шляхів світового суспільно-політичного розвитку.
5. Чим визначається на сучасному етапі розвитку суспільства роль прогнозування в управлінні соціально-політичними процесами?

6. Сформулюйте перспективи передбачуваного розвитку України до 2010 року.
7. Беручи за основу діяльність найпопулярніших українських політичних лідерів, обґрунтуйте перемогу одного з них на майбутніх президентських виборах.
8. Розкрийте особливості менеджменту в різних сферах людської діяльності.
9. Визначте межі допустимих дій у створенні негативного іміджу суперника під час виборчої кампанії.
10. Сформулюйте основні вимоги до організації роботи правлячої команди.
11. Проаналізуйте основні методи виборчої інженерії, що застосовувались в Україні під час виборчих кампаній.
12. Наведіть приклади опитувань громадської думки в Україні та визначте ступінь їх впливу на розуміння суспільно-політичних процесів, що відбуваються в нашому суспільстві.
13. Чи вважаєте Ви вірним твердження, що на ефективність роботи правлячої команди (центр ухвалення управлінських рішень) особливо впливають психологічні чинники, які реалізуються через міжособистісні стосунки членів команди? Чому? Наведіть приклади.
14. На думку відомого західного соціопсихолога А. Джорджа, існують три основні моделі прийняття рішень: формальна, змагальна та колегіальна.
  - а. Розкрийте сутність цих моделей та обґрунтуйте доцільність кожної з них.
15. Обґрунтуйте чинники, що визначають геополітичну орієнтацію сучасної України.
16. Порівняйте геополітичні зрушення в Європі у кінці 80-х років ХХ століття і на початок ХХІ ст. Які геополітичні стратегії апробувались щодо України провідними суб'єктами міжнародної політики у той і теперішній часи?
17. Як Ви вважаєте, чи завершилися глобальні трансформації, започатковані на зламі ХХ-ХХІ століть? Чому? Обґрунтуйте свою точку зору.
18. Обґрунтуйте власну позицію щодо процесу глобалізації. Аргументуйте свої міркування.
19. Як Ви вважаєте, чи може процес глобалізації мати однакові наслідки для всіх країн світу? Чому? Наведіть приклади.
20. Чи вважаєте Ви вірною думку антиглобалістів, що сучасний процес глобалізації підриває національні устої окремої держави і деякою мірою порушує її суверенітет і незалежність? Наведіть їх аргументи та вискажіть власні.
21. Як Ви розумієте вислів Карла Ясперса, що «ніде не може відбуватися нічого істотного, щоб воно не зачепило усіх»?



22. А. Вінбауер у статті «Війна як біологічна проблема» пише, що війна має біологічні корені і є «великим кровопусканням», якому періодично піддається історія людства за певними «законами біологічної циркуляції». За його концепцією, відносно мірні епохи неминуче змінюються епохами великих війн, а інтервали між воєнними періодами точно відповідають періодам біологічної регенерації людства. Великі війни в Європі, за Вінбауером, виникали кожні 40-50 років, що відповідає тривалості життя одного покоління.

а. Прокоментуйте міркування А. Вінбауера і вискажіть свою точку зору щодо цієї проблеми.

23. Пояснить, як Ви розумієте таке положення: передумовою успішної інтеграції національного суспільства у світове співтовариство є соціалізація держави у відповідь на виклик глобалізації.

24. Як в сучасній політичній науці трактується поняття «глобальне громадянське суспільство»?

25. Розкрийте політичні умови, які необхідні, на ваш погляд, для вирішення глобальної проблематики і досягнення сталого світового розвитку?

26. Яка роль Організації Об'єднаних Націй в загальнолюдських зусиллях, що спрямовані на осмислення і пошук оптимальних шляхів розв'язання глобальних проблем? Наведіть приклади. Прокоментуйте їх.

## 2. Написання рефератів.

### Теми рефератів

1. Політична реклама та її види в сучасних маркетингових технологіях.
2. Технологія і організація виборних кампаній: зарубіжний і вітчизняний досвід.
3. Основні напрями роботи з пресою групи підтримки кандидата на виборах.
4. Технологія політичного менеджменту в суспільстві перехідного типу.
5. Особливості міжнародних політичних відносин на сучасному етапі.
6. Інтеграція України в європейські і євроатлантичні структури: прагнення і реалії.
7. Українсько-російські взаємовідносини в сучасному геополітичному просторі.
8. Україна і Росія: чинники відчуження і зближення на початку ХХІ століття.
9. Майбутнє України в нових геополітичних реаліях.
10. Перспективи передбачуваного розвитку національних держав.

### РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Авербех Л.И. Экономико-математические методы принятия решений: Краткий курс лекций. Челябинск, 2009.

2. Агєєв С.Е. Пошук та аналіз оптимальних управлінських рішень: Навч. Посібник для студентів. Вінниця, 2005.
3. Бобик В.М. Політичний маркетинг і менеджмент у демократичному суспільстві. К., 2007.
4. Берега В.В. Социально-адекватный менеджмент. К., 2008.
5. Дебора Стоун. Парадокс політики. Мистецтво ухвалення рішень. К. Альтернатива., 2006.
6. Добрава М. П. Проблема політичних переговорів в наукових дослідженнях ХХ ст. / М. П. Добрава // Актуальні проблеми політики. Зб. наук. праць. Вип. 41. – Одеса, 2011. – С. 87-96
7. Залєвська І. І. Нові інформаційні загрози національної безпеки / І. І. Залєвська // Політичний вісник. Зб. наук. праць – Вип. 52. – К.: «ІНТА», 2011. – С. 362-370.
8. Каменчук Т. О. Поняття лояльності в системі суміжних категорій/ Т.О.Каменчук// // Перспективи (Південноукраїнський державний педагогічний університет (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського). – 2011. – № 3. – С. 16-22.
9. Карагіоз Р. С. Сучасні засоби досягнення політичної згоди / Р. С. Карагіоз // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вип. 40. – С. 273-283.
10. Кербаль М.О. Громадсько-соціальні молодіжні об'єднання у південному регіоні України / М. Кербаль // Гілея. Науковий вісник: Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – Вип. 31. – К.: ВІР УАН, 2010. – С. 402-409.
11. Коваadlo Н. П. Країни консолідованої демократії: загрози реверсу політичного розвитку / Н. П. Коваadlo // Вісник СевНТУ. Серія: Політологія [зб.наук.праць / голов. ред. Пашков Є. В.; наук. ред. Чемшит О. О.]. – Севастополь. – 2010. – Вип. 112. – С. 102–106.
12. Куспляк І. С. Напрями формування відкритості та прозорості влади в контексті електронного урядування / І. С. Куспляк // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – К. : «ІНТАС», 2011. – Вип. 55. – С. 310-317
13. Лебон Г. Психологія народів и масс. – СПб.: Макет, 2006.
14. Музиченко Г.В. Третя хвиля демократизації та її вплив на процес здійснення державної політики в країнах пострадянського простору /Г.В. Музиченко // Науковий вісник . Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців . – Науки : економіка, політологія, історія. – 2012. - № 8 (160). – С. 47-55.
15. Наумкіна С.М. Модернізація політичної системи сучасної України:стан та перспективи розвитку/С. М. Наумкіна// - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля,2011.-С.23-25
16. Наумкіна С.М. Інституційні ресурси забезпечення морального потенціалу політичної взаємодії/С. М. Наумкіна// Ціннісний вимір політичної діяльності: політична трансформація сучасного українського суспільства: Зб. наук. праць.- Херсон: Вид-во «Олді-плюс», 2011.-С.7-11.

17. Ніколаєнко Н. О. Застосування адміністративного ресурсу як некоректної політичної технології в Білорусі / Н. О. Ніколаєнко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — Одеса, 2011. — Вип. 2. — С. 99—103. — (Серія “Історія. Філософія. Політологія”).
18. Ніколаєнко Н. О. Вибірчі кампанії: періодизація використання адміністративного ресурсу / Н. О. Ніколаєнко // Ціннісний вимір політичної діяльності: політична трансформація сучасного українського суспільства : збірник наук. праць / редколегія : Ю. М. Бардачов – голова, В. Ф. Цвих, Ф. Г. Семенченко та ін. — Херсон : Олді-плюс, 2011. — С. 94—96.
19. Панасюк В. Політичні передумови та процеси формування владної еліти незалежної України / В. Панасюк // Наукове пізнання: методологія та технологія. — Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2009. — № 2. — С. 119 – 124.
20. Панасюк В. Україна в інтеграційних проектах країн Заходу і Сходу / В. Панасюк // Актуальні проблеми політики : зб. наукових праць / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. — Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2011. — Вип. 42. — С. 105 – 115.
21. Рогатина Л. П. Основные механизмы гражданского контроля над государством / Л. П. Рогатина // Перспективм. — 2011. — № 2 (48). — С. 158-163.
22. Ростецька С.І. Теоретичні підходи до поняття та змісту управління політичним конфліктом /С. І. Ростецька // Актуальні проблеми політики : [зб.наук.праць / голов. ред. Ківалов С. В.; відп. за вип. Кормич Л. І.]. — Одеса : «Фенікс», 2010. — Вип. 40. — С. 410-418.
23. Ростецька С.І. Стабільність / нестабільність політичної системи як показник динаміки політичних конфліктів /С. І. Ростецька // Наукові праці: Науково-методичний журнал. — Вип. 163. Т. 175. Політологія. — Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. — С. 68 – 72.
24. Стоцький В. В. Комунікативні технології у дискурсі ЗМІ / В. В. Стоцький // Наукове пізнання: методологія та технологія. — Одеса, 2009. — № 2 (24). — С. 146 – 152.
25. Стоцький В. В. Комунікативні технології як форма організації політичної взаємодії / В. В. Стоцький // Науковий вісник. — Одеса, 2009. — № 17 (95). — С. 70 – 76.
26. Томбулатов И.А. Причины экстремизма в молодежной среде / И. А. Томбулатов // Науковий вісник. — № 20 (45). — Одеса, 2011. — С.179-188.
27. Щербініна О. О. Суверенітет як якість державності в умовах глобалізації / О. О. Щербініна // Політологічний вісник: Зб-к наук. праць. — Вип. 55. — К.: ІНТАС, 2011. — С. 342-349.
28. Ярова Л. В. Україна та ЄС: шлях до інтеграції через реформи / Л. В. Ярова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 912. Серія: «Питання політології». — Харків, 2010. — Вип. 17. — С. 217-223.

29. Ярова Л. В Соціальна політика Європейського Союзу: етапи розвитку і правова база / Л. В. Ярова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 21. – С. 257-267.

## **ОРІЄНТОВНІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ**

### **✎ Тестове завдання 1**

1. Виберіть правильне з наступних визначень: А) політика – об’єкт дослідження багатьох суспільних дисциплін; Б) політика – об’єкт дослідження єдиної дисципліни – політології; В) політика – не об’єкт, а предмет дослідження політології; Г) жодне із визначень не є вірним.

2. Визначите у чому зміст гносеологічної функція політології: А) у визначенні альтернатив суспільного розвитку; Б) в адекватному відбитті й аналізі політичної реальності; В) у виявленні шляхів і коштів цілеспрямованого впливу на політичну дійсність; Г) у прилученні індивідів до певної політичної культури.

3. Закінчіть цитату. Аналізуючи специфіку відносин у сфері політики, німецький соціолог М. Вебер підкреслював: „Хто займається політикою, той прагне ...” А) до влади; Б) до освіти суспільства; В) до встановлення культу особистості; Г) до економічного панування.

4. Яке з положень відповідає біхевіористському методу? А) дослідження політичних явищ через створення й вивчення образів; Б) дослідження політики як системи явища; В) вивчення політики в контексті поведінки конкретної особистості; Г) орієнтація на дослідження політичних режимів.

### **✎ Тестове завдання 2**

1. Кому з відомих античних мислителів належить наступний вислів: „людина – політична тварина”? А) Сократ; Б) Демокрит; В) Платон; Г) Геракліт; Д) Аристотель.

2. Хто з стародавніх філософів розробив патріархальну концепцію походження держави? А) Будда; Б) Конфуцій; В) Зоростра; Г) Лао-цзи.

3. У чому полягають відмінності політичної творчості двох вчених теологів – Аврелія Августина та Фоми Аквінського? А) у різному розумінні генезису влади і політики; Б) у різному розумінні ролі монарха; В) у різному тлумаченні прав підданих; Г) у різних поглядах на співвідношення світської і церковної влади.

4. Що нового вніс у політичну думку Н. Макіавеллі? А) італійський філософ і соціолог відокремив політичну науку від теології, філософії та моралі; Б) він одним із перших створив модель ефективного лідерства; В)

розробив теорію кругообігу політичних форм; Г) заклав основи політичної науки.

5. Хто з мислителів сформував „закон рівної волі”, відповідно до якого кожний вільний робити все, що він бажає, якщо він не порушує рівної волі іншої людини? А) К. Маркс; Б) М. Спенсер; В) Т. Пейн; Г) Ж.–Ж. Руссо

6. Визначте, хто з мислителів відстоював ідею народного суверенітету? А) Ж.–Ж. Руссо; Б) Н. Макіавеллі; В) Платон; Г) Ж. Боден; Д) Т. Гоббс

7. Хто з мислителів порівнював державу з Левіафаном – біблійним чудовиськом? А) Дж. Локк; Б) Фома Аквінський; В) Н. Макіавеллі; Г) Ж.–Ж. Руссо; Д) Т. Гоббс.

8. У створенні якого політичного твору брав участь А. Гамільтон: А) „Декларація незалежності”; Б) „Федераліст”; В) „Володар”; Г) „Про демократії в Америці”.

9. Хто вивів поняття „воля до влади”? А) Г. Спенсер; Б) Ф. Ніцше; В) Л. Гумплович; Г) К. Маркс.

10. Хто з мислителів сформулював принципи позитивізму? А) О. Конт; Б) З. Бжезінський; В) Г. Алмонд; Г) Д. Рісмен.

11. Хто з політологів сформулював концепцію трансформації посткомуністичних суспільств у сучасні демократичні суспільства? А) Г. Лассуелл; Б) Р. Даль; В) З. Бжезінський; Г) С. Верба.

12. Яка методологія прийшла на зміну біхевіоризму? А) неопозитивізм; Б) систематизм; В) верифікація; Г) філософія аналізу.

### ✎ *Тестове завдання 3*

1. Хто увійшов в історію української політичної думки як автор ідеології „інтегрального” націоналізму? А) С. Дністрянський; Б) В. Липинський; В) Д. Донцов; Г) С. Рудницький.

2. Основні ідеї Кирило–Мефодіївського товариства викладені: А) у книзі „Про єдність церкви Божої”; Б) у брошурі „Самостійна Україна”; В) у творі „Хто такі українці і чого вони хочуть”; Г) у „Книзі буття українського народу”.

3. Кому з мислителів належать слова: „Не всяка людина здатна бути при владі, а лише та, що за природою своєю прагне до правди й справедливості”? А) С. Оріховський; Б) Ю. Дрогобич; В) Х. Філарет; Г) І. Вишенський.

4. Яку форму державного правління вважав оптимальною для України М. Драгоманов? А) міліарна монархія; Б) національно–демократична держава; В) федеративна держава; Г) класократія у формі історичного гетьманату.

### ✎ *Тестове завдання 4*

1. Виберіть правильне визначення: А) влада – це феномен, що відрізняє політику від інших сфер суспільного життя; Б) влада – це феномен, характерний лише для сфер політики й економіки; В) влада – це феномен, що характеризує взаємини людей на будь–якому рівні й у будь–якій сфері суспільного життя.

2. На думку американського соціолога Т. Парсонса, таким же мобілізуючим стимулом, яким в економіці є гроші, у політиці виступає ... А) жах; Б) влада; В) прагнення до волі; Г) звичка до підпорядкування.

3. Яке із визначень правильне? А) суб'єкт і об'єкт влади мають однакові можливості впливу один на одного; Б) владні відносини характеризуються переважним впливом об'єкта влади на її суб'єкт; В) владні відносини відрізняє домінування суб'єкта у взаємодії з об'єктом влади.

4. Як взаємодіють влада й власність? А) у демократичному суспільстві, у якому домінує „середній клас”; Б) в азіатській деспотії, у якій панує азіатський спосіб виробництва; В) у суспільстві „перехідної економіки”.

#### ✎ *Тестове завдання 5*

1. Хто являється головним розробником сучасної теорії громадянського суспільства? А) К. Маркс; Б) Т. Пейн; В) Г. Гегель; Г) І. Бентам.

2. В яку епоху громадянське суспільство було відокремлене від держави? А) Епоха Відродження; Б) Епоха Просвітництва; В) Новий час; Г) Новітній час.

3. Хто з українських мислителів приділив увагу проблемам громадянського суспільства? А) Д. Донцов; Б) В. Липинський; В) М. Грушевський; Г) С. Томашківський.

4. Виділіть ознаки громадянського суспільства. А) природні права; Б) економіка; В) публічне життя; Г) сфера обов'язку.

#### ✎ *Тестове завдання 6*

1. Назвіть країну, у якій формою правління є президентська республіка: А) Франція; Б) США; В) Марокко; Г) Нідерланди.

2. Назвіть країну з унітарним державним устроєм: А) Канада; Б) Італія; В) Німеччина; Г) Бразилія.

3. Виділіть країну з федеративним державним устроєм: А) Великобританія; Б) Канада; В) Франція; Г) Японія.

4. Парламентська республіка існує у наступних країнах: А) Іспанії; Б) Італії; В) Франції; Г) Йорданії.

#### ✎ *Тестове завдання 7*

1. Яке судження є правильним? А) у Франції існує багатопартійна система; Б) в Індії функціонує однопартійна система; В) у Німеччині існує двопартійна система; Г) у США діє багатопартійна система.

2. Класифікація політичних партій з поділом на кадрові, масові й строго централізовані, вихідна з підстав і умов придбання партійного членства, була розроблена: А) американським політологом Ч. Меріамом в 30–40-і рр. ХХ ст.; Б) італійським ученим Д. Сарторі в 70–80-і рр. ХХ ст.; В) французьким теоретиком М. Дюверже на початку 60-х рр. ХХ ст.; Г) німецьким соціологом М. Вебером.

3. У якій з названих країн формою правління є президентсько-парламентська республіка? А) Великобританія; Б) Франція; В) Німеччина; Г) Японія.

4. Форма відхилення виборців від участі в голосуванні – це ... А) пацифізм; Б) анархізм; В) популізм; Г) абсентеїзм.

5. Пропорційна виборча система сприяє: А) росту чисельності політичних партій та об'єднань; Б) збереженню числа політичних партій; В) зменшенню числа політичних партій; Г) зовсім не впливає на всі ці процеси.

#### **☞ Тестове завдання 8**

1. Які об'єднання належать до нових соціальних організацій і рухів? А) профспілкові; Б) альтернативні; В) спортивні; Г) національні.

2. Перші значні феміністські рухи виникли: А) в кінці XVIII ст.; Б) на початку XIX ст.; В) в середині XIX ст.; Г) на початку XX ст.

3. Які ознаки характеризують політичні партії? А) об'єднання односторонців; Б) не мають формального колективного чи індивідуального членства; В) виникають для завоювання влади; Г) соціальна база обмежена.

4. З прізвищами яких мислителів пов'язані перші наукові уявлення про політичні партії? А) Дж. Вашингтон; Б) Ж.-Ж. Руссо; В) Г. Гегель; Г) Д. Белл.

#### **☞ Тестове завдання 9**

1. До якого історичного періоду відноситься виникнення поняття людини як „істоти політичної”? А) Античність? Б) Середньовіччя; В) Новий час? Г) XX ст.

2. Риси свободи особистості як важлива соціальна цінність – це ядро ідеології: А) консерватизму; Б) лібералізму; В) комунізму; Г) соціал-демократизму.

3. Виберіть правильне визначення: А) політична соціалізація – це безперервний процес; Б) політична соціалізація завершується з формуванням у індивіду власного ставлення до політичних явищ; В) політична соціалізація завершується з засвоєнням індивідом основних політичних знань, цінностей, норм, моделей поведінки.

4. Яке з визначень характеризує третій період первинної політичної соціалізації? А) руйнуються ідеальні уявлення про політику; Б) формується ідеальний тип громадянина; В) ідеалізується політичне переважання „своєї” групи; Г) політичним фігурам приписуються лише позитивні якості.

#### **☞ Тестове завдання 10**

1. Який критерій розмежування політичної ідеології й політичної психології? А) кількість носіїв; Б) вплив на політичну поведінку; В) глибина й адекватність відтворення політичної реальності; Г) наявність політичного стереотипу.

2. Виберіть визначення, що відповідає інтегрованій політичній культурі? А) цей тип культури являє собою сполучення різних субкультур; Б) цей тип культури відрізняє високий рівень протистояння між субкультурами; В) цей тип культури характеризується мінімальним числом субкультур; Г) цей тип культури відрізняє низький рівень довіри між носіями різних субкультур.

3. Якому типу політичної культури відповідає звичка жити за принципом „сиди й чекай, що придумують вожді”? А) інтегрованій; Б) патріархальній; В) цивільній; Г) фрагментарній; Д) етатистській.

4. Визначте, що означає „віддавати перевагу відоме невідомому; те, що випробувано, тому, що не пройшло перевірку практикою; факт – вигадці; дійсність – тому, що можливо; близьке – далекому...”? А) бути лібералом; Б) бути націоналістом; В) бути соціалістом; Г) бути консерватором.

#### ✎ *Тестове завдання 11*

1. Хто вперше ввів у науковий обіг поняття „ідеологія”? А) Д. Белл; Б) Д. де Тресі; В) Т. Парсонс; Г) П. Прудон.

2. У чому переваги соціал–демократизму як політичної ідеології: А) у принципах макроконсенсу; Б) у концепції „соціальної держави”; В) у відсутності претензії на ідеологічну винятковість.

3. У чому полягає раціональне зерно консерватизму? А) у трактуванні соціальних змін; Б) у тлумаченні взаємовідносин між суспільством і державою; В) в обґрунтуванні єдності минулого, теперішнього і майбутнього.

4. Різновид політичної ідеології, яка відстоює виключність і гегемонію етнічної групи і яка спирається для її досягнення на терор і агресію? А) фашизм; Б) націоналізм; В) расизм; Г) фемінізм.

#### ✎ *Тестове завдання 12*

1. Прихильники якої точки зору могли б погодитися з тим, що „один у полі не воїн”? А) ті, хто вважає вихідним суб'єктом політики індивіда; Б) ті, хто вважає первинним суб'єктом політики соціальні групи; В) ті, хто вважає вихідним суб'єктом політики політичного лідера.

2. Яке з наступних дій можна віднести до неконвенціональних форм політичної участі? А) участь у несанкціонованій демократії; Б) замах на державного діяча; В) роздача передвиборних агітаційних листівок; Г) голосування проти всіх кандидатів; Д) захоплення заручників.

3. Яке положення відповідає поняттю „лобізм”? А) спосіб формування еліти; Б) спосіб впливу груп інтересів на владу; В) тип легітимної влади; Г) різновид політичної ідеології; Д) відмінна ознака політичної партії.

4. Політичний процес включає режим функціонування й режим розвитку. Встановіть відповідність між цими двома характеристиками політичного процесу і їхнім реальним втіленням:

1) політичне функціонування;

2) політичний розвиток;

А) зміна монарха на троні в результаті передачі влади в спадщину; Б) перехід від монархічної до республіканської форми правління в результаті буржуазної революції; В) зміна кабінету міністрів у парламентській республіці; Г) трансформація авторитарного політичного режиму в демократичний; Д) передача влади від одного президента іншому за підсумками виборів.

#### ✎ *Тестове завдання 13*



1. Чи існує сучасне суспільство, у якому немає політичних конфліктів? А) так, це демократичне суспільство; Б) так, це тоталітарне суспільство; В) ні, політичні конфлікти властиві будь-якому сучасному суспільству.

2. Виберіть правильне визначення: А) політичні конфлікти є різновидом міжособистісних конфліктів; Б) політичні конфлікти можуть виникати на релігійному ґрунті; В) насильство в ході конфліктного протистояння характерно лише для політичних конфліктів; Г) розходження соціальних статусів не може служити об'єктом політичних конфліктів.

3. Виділіть особливість, що відрізняє конфлікти, насамперед, у демократичному суспільстві: А) локалізація в політичній сфері; Б) дозвіл через зміну державного ладу; В) в основному схований характер конфліктів; Г) менша напруженість конфліктної взаємодії.

4. Чи правомірно вважати, що політичний конфлікт рано чи пізно, але обов'язково закінчується збройним зіткненням? А) так, тому що будь-який політичний конфлікт пов'язаний із застосуванням насильства; Б) так, тому що ніякі інші різновиди конфлікту не припускають силового дозволу; В) ні, тому що розгортання й дозвіл політичного конфлікту можливо й в інших формах.

#### **☛ Тестове завдання 14**

1. Який з напрямків відноситься до демографічної політики? А) політика охорони материнства і дитини; Б) пенсійна політика та забезпечення страхування пенсійних внесків; В) молодіжна політика; Г) політика розвитку соціальної сфери села.

2. Хто виступає суб'єктом соціальної політики? А) держава; Б) особа; В) політичні партії; Г) громадські об'єднання.

3. Які функції виконує соціальна політика? А) регулятивна; Б) соціально-захисна; В) прогностична; Г) законодавча.

4. Виділіть напрямки реалізації гуманітарної політики. А) політика формування доходів населення; Б) створення необхідних умов для поліпшення фізичного здоров'я населення, розширення його доступу до занять фізкультурою і спортом; В) політика надання пільг; Г) запровадження дієвих механізмів фінансової підтримки функціонування закладів культури (музеї, театри, бібліотеки).

#### **☛ Тестове завдання 15**

1. Визначте які питання національних відносин належать до сфери державної політики? А) національне самовизначення; Б) захист інтересів приватного капіталу за кордоном; В) відродження народних традицій, звичаїв, обрядів, ремесел і художніх промислів, місць їх історичного становлення; Г) міждержавні угоди.

2. Визначте суб'єкти етнополітичних конфліктів: А) соціальні групи; Б) держави; В) етнічні спільноти і етносоціальні організації; Г) міжнародні організації.

3. Виберіть визначення, що відповідає терміну „корінні народи”: А) група людей, яка відрізняється за своєю етнічною належністю від більшості

населення держави; Б) група людей, яка веде традиційний спосіб життя, від якого залежить саме їх існування як окремої національної групи, і які відмінні від більшості населення цієї держави; В) група людей, у порівнянні з рештою населення держави менша за чисельністю частина, яка не займає певного становища, і члени якої – громадяни цієї держави – володіють етнічної, мовної, релігійної точок зору характеристиками, які відрізняють їх від характеристик іншої частини населення, і виявляють почуття солідарності з метою збереження своєї культури, традиції, релігії або мови.

4. Визначте суб'єкти національної політики: А) нації; Б) держава; В) етнічні спільноти; Г) громадські організації.

#### ✎ *Тестове завдання 16*

1. Що таке геополітика? А) частина політичної системи; Б) один з методів політичного дослідження; В) політична концепція, що використовує екологічний імператив у глобальних міжнародних процесах; Г) політична концепція міжнародних відносин держав або блоків держав.

2. Відповідно до аналітичних висновків у рамках теорії „балансу чинності”, перехід від біполярної моделі світопорядку до багатополлярної означає... А) менший ступінь безпеки для більшості країн світу; Б) забезпечення більшої безпеки для малих і слабких країн з боку ядерних держав; В) зниження погрози поширення ядерної зброї; Г) меншу ймовірність погрози застосування чинності з боку ядерних держав.

3. Що повинно почати людство для свого виживання? А) відмовитися від техногенної цивілізації; Б) освоїти космос; В) відродити релігійні норми й традиції; Г) вирішити глобальні проблеми.

4. Сучасний поліцентризм у міжнародних відносинах характеризується... А) біполярністю світу; Б) посиленням влади наддержав; В) хаосом і дезінтеграцією у міжнародних відносинах; В) ростом взаємовпливу різних суб'єктів геополітики.

#### ✎ *Тестове завдання 17*

1. Хто ввів в обіг термін „футурологія”? А) О. Флейхтхайм; Б) Г. Нікольс; В) С. Прайс; Г) О. Тоффлер.

2. Визначте автора концепції „екоспазму”. А) А. Тоффлер; Б) Дж. Х. Біллінгтон; В) М. Месарович; Г) Е. Пестель.

3. Головним завданням політичного прогнозування є: А) визначення основних альтернатив розвитку політичних процесів і встановлення ймовірності їх здійснення; Б) забезпечення стабільності міжнародного становища; В) діяльність щодо утворення та розвитку незалежної демократичної держави; Г) здійснення заходів щодо задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб членів суспільства.

4. Визначте базові принципи політичного прогнозування: А) альтернативність; Б) взаємовідповідальність держави і особистості; В) ймовірність; Г) верховенство закону, його панування над усіма сферами життя;

#### ✎ *Тестове завдання 18*

1. Які з нижченаведених визначень стосуються відповідних термінів? А) тероризм; Б) екстремізм; В) радикалізм.

1) стремління до рішучих методів і дій у політиці, намагання прискорити ті чи інші політичні процеси; 2) здійснення політичної боротьби засобами насильства, політичних вбивств, провокацій; 3) схильність до надзвичайних, недемократичних способів розв'язання конфліктів та проблем у політиці, ідеологічному протиборстві.

2. Який принцип дії по відношенню до громадян у правовій державі? А) „Дозволено все, що не заборонено”; Б) „Заборонено все, що не заборонено”; В) „Дозволено абсолютно все”; Г) „Дозволено все, крім політики”.

3. Що вважається крайнім виявом політичного екстремізму? А) тероризм; Б) етнополітичний конфлікт; В) міжнародний конфлікт.

4. В якому році відбувся вибух у Всесвітньому торговому центрі (Нью-Йорк)? А) 1994; Б) 1995; В) 1997; Г) 1999.

## ОРІЄНТОВНІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

### Модульний контроль за змістовим модулем – 1

#### Варіант 1

1. Політична думка Античності: Сократ, Платон, Арістотель (3 бали).

2. Походження, сутність та функції політичної системи суспільства (3 бали).

Тести:

**3. Яке з положень відповідає біхевіористському методу: (0,5 бала)**

а) дослідження політичних явищ через створення та вивчення образів;

б) дослідження політики як системи явищ;

в) дослідження політики в контексті поведінки конкретної особистості;

г) орієнтація на дослідження політичних режимів.

**4. Хто з стародавніх філософів розробив патріархальну концепцію походження держави: (0,5 бала)**

а) Будда; в) Зоротустра;

б) Конфуцій; г) Лао-цзи.

**5. Хто з мислителів порівнював державу з Левіафаном – біблійним чудовиськом: (0,5 бала)**

а) Дж. Локк; в) Н. Макіавеллі;

б) Фома Аквінський; г) Ж.-Ж. Руссо; д) Т. Гоббс.

**6. Виберіть правильне визначення: (0,5 бала)**

а) влада – це феномен, що відрізняє політику від інших сфер суспільного життя;

б) влада – це феномен, характерний лише для сфер політики та економіки;

в) влада – це феномен, що характеризує взаємини людей на будь-якому рівні та у будь-якій сфері суспільного життя.

### **Варіант 2**

1. Політична думка Середньовіччя та доби Відродження.

2. Визначення влади, основні умови реалізації влади; суб'єкти і об'єкти політичної влади.

Тести:

**1. Назвіть країну з унітарним державним устроєм:**

а) Канада; в) Німеччина;

б) Італія; г) Бразилія.

**2. З наведених нижче інструментів впливу оберіть ті, які традиційно входять до важелів впливу парламенту на виконавчу владу:**

а) право вотування законів в) вотум недовіри уряду

б) імпічмент г) право формувати персональний склад уряду

**3. Назвіть, за якої форми правління Прем'єр-міністр є повноправним головою виконавчої влади, підзвітним виключно виборчому органу влади:**

а) парламентської в) президентсько-парламентської

б) президентської г) парламентсько-президентської

**4. Який з наведених нижче напрямків політичної думки розглядає політику та мораль як протидіючі сфери громадського життя, які мало співпадають на практиці:**

а) редуccionізм б) моральний атеїзм в) політичний плюралізм г) макіавеллізм.

**5. Найкращою формою правління Платон вважав:**

а) тиранію б) монархію в) демократію г) олігархію

### **Варіант 3**

1. Концепції «суспільного договору» та «природного права» в історії політичної думки (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж. Ж. Руссо).

2. Держава: основні ознаки, функції, концептуальні підходи до проблеми виникнення.

Тести:

**3. Хто вперше ввів у науку поняття «легітимність влади»:**

а) П. Сорокін; б) К. Маркс; в) М. Вебер;

г) Н. Макіавеллі д) К.Маркс

**4. Яке з наведених нижче положень відповідає телеологічному (з т.з. цілі) підходу до визначення сутності влади:**

- а) це особливий тип поведження, при якому одні люди командують, а інші підпорядковуються;
- б) це спроможність досягнення поставлених цілей;
- в) це спроможність системи забезпечувати виконання її елементами прийнятих забор'язень, спрямованих на реалізацію її колективних цілей;
- г) це самоорганізація людської спільноти, заснована на розділенні функцій управління та виконання.

**5. Яке з наведених нижче визначень найбільш відповідає терміну «громадянське суспільство»:**

- а) суспільство громадян однієї країни
- б) неполітична сфера, яка створюється сукупністю добровільних об'єднань громадян
- в) економічна основа держави
- г) частина суспільства, яка бере найбільш активну участь в політичному житті країни.

## Модульний контроль за змістовим модулем – 2

### Варіант 1

1. Політична культура: сутність, основні компоненти та її функції.
2. Основні концептуальні підходи до проблеми лідерства у політології.

#### Тести

**3. Які з перелічених нижче еліт не входять до складу правлячої еліти:**

- а) політична еліта;                      в) наукова еліта;                      д) інформаційна;
- б) бізнес-еліта;                      г) фінансова еліта;                      е) бюрократична еліта.

**4. Що таке геополітика:**

- а) частина політичної системи; б) один з методів політології;
- в) політична концепція, яка використовує екологічний імператив у глобальних міжнародних процесах;
- г) політична концепція міжнародних відносин держав, або блоків держав.

**5. Яке визначення характеризує мажоритарну виборчу систему абсолютної більшості:**

- а) мандати розподіляються у відповідності з кількістю отриманих голосів виборців;
- б) обраним вважається кандидат, який отримав більшість голосів виборців;
- в) обраним вважається кандидат, за якого віддали свої голоси більше, як 50 відсотків виборців, які прийшли на вибори.

**6. Якій з форм демократії відповідає існування виборчих органів в структурі влади держави:**

- а) прямій    б) представницькій    в) афінській    г) ліберальній    д) локальній

### Варіант 2

1. Лібералізм, соціалізм, соціал-демократизм як політичні течії.
2. Поняття, типи і види міжнародних відносин.

#### Тести

**3. Структурно не оформлені масові об'єднання громадян і організацій різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність котрих, як правило, має тимчасовий характер і спрямована на виконання часткових завдань, після вирішення яких вони або розпадаються або об'єднуються, це –**

а) суспільні рухи; б) громадсько-політичні рухи;

в) громадські об'єднання; г) політичні рухи

а) гендерна демократія б) фашизм в) фемінізм г) жіночий альтруїзм

**4. Ким був введений вперше термін еліта?**

а) Д. Дюпре; б) А. Тойнбі; в) Р. Міхельс;

г) В. Парето; д) Ж. Сорель; е) Г. Лассуел

**5. Якою є мета функціонування груп тиску та груп інтересів?**

а) прихід до влади б) усталений контакт зі структурами влади

б) опозиція до політики правлячої партії г) дії на захист групового інтересу

**6. Які з перелічених ознак характерні пропорційній виборчій системі:**

а) персональна відповідальність депутата за передвиборчі обіцянки;

б) виборці обирають не персону, а політичну програму певної партії;

в) від кожного виборчого округу в парламенті є свій представник;

г) політична структурованість суспільства та впливовість політичних партій;

д) хороша обізнаність виборців щодо персональних якостей кожного з кандидатів;

е) відлагоджений зв'язок депутата з своїми виборцями.

### **Варіант 3**

**1. Політичні технології: маркетинг і менеджмент.**

**2. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності і політичні шляхи їх вирішення.**

#### **Тести**

**3. Визначте, у якому документі були сформульовані основні цілі, пріоритети і напрямки зовнішньої політики України:**

а) Конституція України; б) Декларація про державний суверенітет України;

в) Акт про незалежність України; г) звернення Верховної Ради України «До парламентів і народів світу»; д) декларація «Виклик часові змін»

**4. Країною класичного лібералізму вважають:**

а) Великобританію; б) Кубу; в) США;

г) Францію; д) Німеччину; е) Голландію

**5. Поняття «правляча еліта» по відношенню до «політичної еліти»:**

а) є абсолютно тотожним поняттям; б) є більш широким поняттям, що вбирає в себе політичну еліту

в) поняття «політична еліта» вбирає в себе правлячу еліту; г) ці поняття відображають зовсім різні за походженням групи осіб.

**6. Який тип міжнародних відносин ніколи не існував у світі:**

а) балансу сил;

в) співробітництва і взаємодопомоги;

б) бартерного співробітництва;

г) панування і підкорення.

## Словник політологічних термінів

Аболіціонізм (лат. *abolito* — спасування, знищення) — суспільний рух, налаштований на припинення дії певного закону, на відміну або скасування якогось урядового рішення, на усунення когось з керівної державної посади.

Абсентеїзм (лат. *absent/a* — відсутність) — ухилення виборців від участі в голосуванні на виборах парламенту, президента, місцевих органів влади тощо. Основними причинами А. є аполітичність громадян, індиферентне ставлення до політики, втрата довіри до неї, низький рівень політичної компетентності виборців, невпевненість громадян у правильності свого вибору.

Абсолютизм (лат. *absolûtes* — безумовний) — необмежена монархія, форма державного правління, за якої політична влада повністю належить одній особі — монархові та для якої характерний найвищий ступінь централізації державної влади.

Автаркія (грец. *autarkeia* — самозадоволення) — політика та ідеологія, спрямована на відокремлення економіки однієї держави чи групи держав від економіки інших країн з метою створення замкнутої системи господарювання, зорієнтованої на самозабезпечення.

Автократія (грец. *autokrateia* — самовладдя) — система управління суспільством чи державою, за якої одній особі належить виключна й необмежена верховна влада.

Автономія (грец. *autonomia* — незалежність) — форма самоуправління частини території унітарної, а іноді й федеративної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою. Населення автономної одиниці часто користується ширшими правами, ніж населення адміністративно-територіальних одиниць.

Авторитаризм (лат. *auctoritas* — влада, вплив) — тип політичного режиму, який характеризується субординацією суб'єктів політичних відносин, наявністю сильного центру, що має концентровану владу, можливістю застосування насильства чи примусу.

Авторитет (лат. *auctoritas* — влада, вплив) — визнання суспільством, соціальною групою, колективом, державою, суспільно-політичною організацією особистих і суспільних якостей певної особистості чи групи

людей, що відображає їх реальний, вагомий вплив на стан справ у суспільстві й державі.

Агітація (лат. *agitatio* — приведення в рух, спонукання) — поширення політичних ідей та гасел з метою впливу на суспільну свідомість і настрої народних мас, спонукання їх до цілеспрямованої активності, політичних дій; один із поширених засобів політичної боротьби.

Агресія (лат. *aggressio* — напад) — несумісне зі Статутом ООН пряме чи опосередковане застосування сили однією державою (чи групою держав) проти іншої, яке має на меті захоплення території, скасування або обмеження державної незалежності, насильницьке підкорення її населення.

Адаптація соціально-політична (лат. *adaptat/o* — пристосовувати) — процес активного пристосування соціальних і політичних суб'єктів до змін у соціально-політичному середовищі.

Адміністрація (лат. *administratio* — управління, керівництво) — сукупність розпорядчих органів державного управління, виконавчої влади (уряд, відомчі установи, виконавчі комітети, апарат президента, губернатора тощо), діяльність яких визначена законом чи конституцією країни.

Анархізм (грец. *anarchia* — безвладдя) — ідейно-теоретична й суспільно-політична теорія, в основу якої покладено заперечення інституційного, насамперед державного, управління суспільством.

Апатриди (грец. *a* — заперечення *patris* — батьківщина) — особи, які не мають громадянства й підданства жодної держави, проте мусять дотримуватися законів тієї країни, в якій вони зараз перебувають. А., як правило, позбавлені виборчих прав.

Аристократія (грец. *aristokratia* — влада найкращих, найзнатніших) — форма правління, за якої державна влада належить привілейованій меншості; вищий, привілейований стан (група) певного суспільства, що володіє особливими правами чи можливостями.

Біженці — особи, які залишили країну, в якій вони постійно проживали (були громадянами), внаслідок переслідувань, військових дій чи інших надзвичайних обставин.

Більшість — кількісне переважання прихильників якоїсь ідеї чи рішення над їхніми противниками. Розрізняють Б. відносну — хоча б на один голос більше від суперника чи альтернативної пропозиції; абсолютну — коли на користь якогось рішення віддали свої голоси 50% голосуючих плюс ще хоча б один; кваліфіковану (конституційну), яка може дорівнювати двом третинам



або навіть трьом чвертям усього складу тих, хто приймає рішення або здійснює обрання.

Біпатриди (грец. *bi* — два і *patris* — батьківщина) — особи, які одночасно мають громадянство двох або більше держав.

Біхевіоризм (лат. *behaviour* — поведінка) — психологічний напрям у політології та соціології, що орієнтує на вивчення проблем політики і політичних відносин крізь призму поведінки особи і груп як сукупності різноманітних реалій на вплив оточуючого середовища.

Бюрократія (франц. *bureaucratie*, букв. — панування канцелярії, від *bureau* — бюро, канцелярія та грец. *watos* — влада) — вищий, привілейований прошарок чиновників-адміністраторів у державі; ієрархічно організована система управління державою чи суспільством з допомогою особливого апарату, наділеного специфічними функціями та привілеями.

Вето (лаг. *veto* — я забороняю) — передбачений конституціями деяких країн акт, завдяки якому глава держави або верхня палата парламенту можуть призупинити впровадження законів або рішень, прийнятих парламентом чи його нижньою палатою.

Вибори — процедура обрання або висунення певних осіб способом відкритого чи закритого (таємного) голосування; найбільш поширений механізм створення органів та інститутів влади.

Виборча система змішана (грец. *systeme* — утворення) — такий порядок визначення результатів голосування, у якому поєднані елементи мажоритарної та пропорційної систем.

Виборча система мажоритарна (лат. *major* — більший) — такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів у виборчому окрузі.

Виборча система пропорційна — такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів.

Відокремлення — форма реалізації права на самовизначення, яка передбачає вихід нації зі складу багатонаціонального утворення під впливом волевиявлення народу.

Відповідальність політична — різновид соціальної відповідальності, що означає морально-психологічну настанову суб'єктів політики, засновану на глибокому розумінні сенсу й наслідків політичної діяльності.

Віче — народне зібрання, форма громадського волевиявлення часів Київської Русі. Існувала поряд із владою князя і була безпосереднім продовженням родоплемінних порядків, коли всі члени роду брали участь у вирішенні спільних справ.

Влада — здатність, право й можливість розпоряджатися ким-небудь абочим-небудь, а також чинити вирішальний вплив на долю, поведінку та діяльність людей з допомогою різноманітних засобів (права, авторитету, волі, примусу та ін.); політичне панування над людьми; система державних органів; особи, органи, наділені владно-державними та адміністративними повноваженнями.

Влада виконавча — одна з трьох гілок державної влади, яка організовує та спрямовує внутрішню й зовнішню діяльність держави, забезпечує здійснення втіленої в законах волі суспільства, охорону прав і свобод людини.

Влада державна — вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монопольним правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення.

Влада законодавча — одна з трьох гілок влади, сутність якої полягає у здатності держави здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів, правових актів, рішень, що їх приймають представницькі органи влади.

Влада політична — здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики.

Влада судова — одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої), створювати перепони, щоб унеможливити виникнення диктатури.

Вождизм — владні відносини, засновані на поділі групи (організації) на керівників і підлеглих, на особистій відданості політичному лідеру, вождю. В. переважно властивий для тоталітарних і авторитарних режимів.

Возз'єднання — форма реалізації права на самовизначення, яка передбачає об'єднання народів (націй).

Волюнтаризм (лат. voluntarius — залежний від волі) — позиція суб'єкта політики, згідно з якою головним чинником досягнення поставленої мети є воля, особисті устремління й політичні наміри.

Геноцид (грец. genos — рід і caedere — вбиваю) — здійснювані владою масові переслідування, гоніння і навіть знищення певної національної, етнічної, расової, соціальної, культурної, релігійної спільноти.

Геополітика (грец. ge — земля і poiesis — політика) — політологічна концепція, що вбачає в політиці якоїсь держави визначальну роль географічних чинників (просторове розташування країни, клімат, розмір території, кількість населення, наявність природних ресурсів та ін.).

Герб державний (нім. erbe — спадщина) — відмітний знак держави, офіційно прийнята емблема, виконана за законами геральдики й зображується на прапорах, монетах, печатках, офіційних паперах тощо.

Геронтократія (грец. geron — старий і kratos — влада) — правляча політична й управлінська еліта, яка складається з людей похилого віку.

Гімн державний (грец. hymnos — урочиста пісня) — урочиста пісня, офіційно визначена як символ державної єдності.

Глава держави — державна посада, інституція, якій належить чільне місце в системі органів державної влади, яка уособлює єдність нації, символізує державу, покликана гарантувати її цілісність, бути чинником гармонійної та ефективної взаємодії «гілок» державної влади між собою.

Глава уряду — керівник виконавчої влади в державі (прем'єр-міністр, канцлер, голова ради міністрів тощо), чільна фігура в системі державного врядування, громадського адміністрування.

Гласність — один з найважливіших принципів демократизму, який полягає у невід'ємному праві кожного громадянина на отримання повної й вірогідної інформації з будь-якого питання громадського життя, що не становить державної чи військової таємниці.

Глобалізм (франц. global — загальний, всесвітній) — політична практика, зорієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням їх наслідків для світових процесів.

Голосування — безпосередній акт волевиявлення громадян під час виборів. Складається з ідентифікації (засвідчення особи) виборця, отримання бюлетеня і власне голосування.

Громадська думка — відображення ставлення народу (в цілому або окремих спільнот) до влади, її діяльності, політики.

Громадські об'єднання — об'єднання, створені з метою реалізації та захисту громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів людини, які сприяють розвитку творчої активності й самостійності громадян, їх участі в управлінні державними та громадськими справами.

Громадянське суспільство — суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, яке спільно з державою утворює розвинуті правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага.

Громадянськість — світоглядно-психологічний стан людини що характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави лояльним ставленням до її інституцій та законів, почуттям власної гідності у стосунках з представниками держави, знанням і поважанням прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовністю і вмінням домагатися дотримання власних прав, вимагати від держави виконання її функцій відповідальним ставленням до своїх обов'язків перед державою, патріотизмом.

Група тиску (Прованс, *drop* — вузол, *gropar* — зв'язувати) — суспільно-політичне об'єднання, яке прагне задоволення власних інтересів через вплив на державну владу або політичні партії. Від партії Г. т. відрізняється тим, що вона безпосередньо не бореться за владу, не бере участі в керівництві та управлінні державою.

Дезінформація (франц. *des* — заперечення та *information* — повідомлення) — завідомо неправильна, неправдива інформація.

Декларація (лат. *deklaro* — заявляю, оповіщаю) — офіційне проголошення державою, політичною партією, міжнародними, міждержавними організаціями головних принципів їхньої діяльності, програмних позицій, повідомлення про суттєву, принципову зміну в їхньому статусі.

Делегат (лаг. *delegatus* — посланець) — обраний або призначений представник спільноти, громадсько-політичної організації, наділений повноваженнями приймати авторитетні рішення, здійснювати, репрезентувати й захищати їхні інтереси на переговорах, нарадах, з'їздах тощо.

Демагогія (грец. *demagogia*, від *demos* — народ і *ago* — веду) — форма свідомого введення в оману широких мас, спекуляція на реальних труднощах

і проблемах, потребах і сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху.

Демократія — форма державно-політичного устрою суспільства, яка ґрунтується на визнанні на роду джерел ом влади.

Демократія представницька — порядок розгляду і вирішення державних і громадських питань повноважними представниками населення (виборними або призначеними).

Депортація (лат. deportat/o — вигнання, вислання) — примусове виселення з місця постійного проживання, навіть вигнання за межі держави, особи чи групи осіб, частини населення, визнаних правлячим режимом як соціальне небезпечні.

Депутат (лаг. deputatus — визначений, посланий) — особа, уповноважена колективом для виконання якихось відповідальних завдань, доручень, виступів від його імені, для репрезентування й відстоювання його інтересів.

Держава — форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством від імені народу.

Держава демократична — тип держави, в якій народ є джерелом влади, де державні демократичні соціально-політичні інститути та демократичний тип політичної культури, які забезпечують органічне поєднання участі народу у вирішенні загальнодержавних справ із широкими громадянськими правами і свободами.

Держава правова — тип держави, основними ознаками якої є верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави.

Держава соціальна — держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, а в ідеалі — приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості.

Державний устрій — спосіб організації адміністративно-територіальної, національно-територіальної єдності держави, особливості відносин між її складовими.

Деспотизм (грец. despot — володар, самодержець) — система державного устрою, необмежена монархія, яка характеризується абсолютним свавіллям влади та безправ'ям підданих; самовладдя, жорстоке придушення волевиявлення народу.

Децентралізація (лат. *de...* — заперечення і *centra/te* — серединний) — управлінська політична система, покликана здійснювати владно значущі практичні рішення, що географічне чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також втілення в життя специфічних регіонально-локальних програм.

Диктатура (лат. *dictature* — необмежена влада) — нічим не обмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи в державі, регіоні, що спирається на силу, а також відповідний політичний режим (скажімо, Д. пролетаріату); тимчасовий авторитарний режим, що вводиться на строк дії надзвичайних обставин для вжиття рішучих заходів, спрямованих на виведення країни з кризового стану (приміром, Д. генерала Піночета в Чилі).

Дисиденти (лат. *dissidens, dissidentis* — незгідний, від *dissidere* — не погоджуватися, розходитися) — інакомислячі особи, які виступають проти існуючого державного (політичного) ладу певної країни, протистоять офіційній ідеології та політиці.

Дискредитація (франц. *discréditer* — підривати довіру) — умисне зганьблення чийогось імені, підрив довіри, приниження чиеїсь честі, гідності, авторитету. У політиці вживається як один із засобів боротьби з противниками, досягнення успіху в передвиборчих змаганнях.

Дискримінація (лат. *discriminatio* — розрізнення, розділення) — свідоме обмеження свободи діяльності учасників політичного процесу; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їхніх конституційних та інших прав і свобод.

Діаспора (грец. *diaspora* — розсіяння) — розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами, завойовниками або й власною владою за межі батьківщини; сукупність вихідців з якоїсь країни та їхніх нащадків, які проживають за її межами.

Догматизм (грец. *dogma* — вчення, усталена думка) — однобічне, некритичне, схематичне мислення, що спирається на догми, на застиглі й незмінні формули, без урахування реальних умов, потреб життя і практики.

Доктрина (лат. *doctrina* — учення) — систематизоване філософське, політичне чи ідеологічне учення, сукупність принципів, концепцій.

Егалітаризм (франц. *égalité* — рівність) — теорія, що обстоює пріоритет рівності як принцип організації суспільства.

Екстремізм (лат. *extremus* — крайній) — в ідеології й політиці схильність до крайніх поглядів і способів досягнення певних цілей. Екстремісти виступають проти існуючих громадських структур та інститутів, намагаючись підірвати їхню стабільність, розхитати й ліквідувати їх силою заради своїх групових цілей.

Електорат (лат. *elector* — виборець) — громадяни, які мають право голосу для участі в політичних виборах. Рішення й настрої Е. визначають склад виборних органів влади, впливають на позиції політичних лідерів.

Еміграція (лат. *emigratio* — виселення, переселення) — переселення з батьківщини в іншу країну, а також тривале перебування громадян за межами батьківщини внаслідок такого переселення.

Етатизм (франц. *état* — держава) — поширення активності та впливу держави на соціально-політичне життя із застосуванням централізації бюрократизації та концентрації політичної влади.

Етнонаціональні відносини — відносини між суб'єктами національно-етнічного розвитку — націями, народностями, національними групами та їх державними утвореннями.

Етнос (грец. *ethnos* — народ) — стійка сукупність людей, яка належить до певного народу, проживає на території чи в складі іншого народу і зберігає свою культуру, побут, мовні та психологічні особливості.

Заколот — таємна змова вузького кола осіб з метою здійснити збройне повалення існуючої влади або примусити її прийняти потрібне рішення.

Закон — нормативно-правовий акт, що приймається з ключових питань суспільного, державного життя і має вищу юридичну силу.

Засоби масової інформації (франц. *informe* — надаю форму, створюю уявлення про щось, зображаю) — періодичні друковані видання та інші форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх про події і явища у світі, конкретній країні, певному регіоні, зорієнтовані на виконання специфічних функцій (контролю, спостереження, соціалізації, розвитку культури населення та ін.).

Ідеал (грец. *idea* — ідея, поняття, уявлення) — зразок, вища кінцева мета певних прагнень діяльності.

Ідентичність (лат. *Identifico* — ототожнення) — усвідомлення особистістю своєї приналежності до певної групи, свого статусу, ролі.

Ідеологія (грец. *idea* — поняття і *logos* — учення) — система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрій людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Іміджологія — наука, що вивчає проблеми формування й створення в суспільній свідомості образів суспільних інститутів (держави, політичних партій, організацій, установ) та окремих політичних лідерів, виробляє сукупність прийомів, технологій і засобів формування в суспільній свідомості відповідних образів реальних суб'єктів політики.

Імперія (лат. *imperium* — влада, панування) — велика держава, що складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів, які примусово інтегровані до єдиної системи політичних, економічних, соціальних та культурних взаємозв'язків. Імперії виникають внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави.

Імпічмент (англ. *impeachment* — звинувачення) — особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень.

Інавгурація (лат. *inaugure* — присвячую) — урочиста церемонія вступу на посаду глави держави. Процедура І. передбачає публічне виголошення новим главою держави клятви та програмної промови.

Інженерія виборча (лаг. *ingenium* — уроджені здібності, дотепність, талант, геній) — пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів правлячої та політичної еліт щодо завоювання і збереження влади в державі (регіоні, місті тощо).

Інтернування (франц. *internier* — оселяти) — вмотивоване затримання однією державою громадян іншої держави, що перебувають на її території, обмеження права їхнього пересування й деяких інших прав.

Істеблішмент (англ. *establishment* — установа) — правляча еліта, керівні кола якоїсь країни.

Кворум (лаг. *quorum praesentia sufficit* — чиеї присутності достатньо) — встановлена правилами процедури, регламентом якогось органу чи установи найменша кількість учасників зборів, засідань керівних та представницьких органів, конференцій, з'їздів тощо, необхідна й достатня для того, щоб почати роботу форуму, колективного органу або прийняти правомочне рішення на ньому.



Компроміс (лат. *compromissum* — угода, згода) — згода, порозуміння з політичним противником, досягнуті шляхом взаємних поступок.

Консенсус (лат. *consensus* — згода, одностайність) — згода між суб'єктами політики з певних питань на основі базових цінностей і норм, спільних для всіх основних соціальних та політичних груп суспільства; прийняття рішень без голосування за виявленням всезагальної згоди.

Консерватизм (лат. *conservare* — зберігати, охороняти) — політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Конституціоналізм — теорія і практика обмеження всевладдя держави з допомогою права, основні норми якого відображено в конституції.

Конституція (лат. *constitutio* — устрій, установлення) — основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян.

Конфедерація (лат. *confederatio* — спілка, об'єднання) — союз суверенних держав, які зберігають незалежність і об'єднані для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій.

Конформізм (лат. *conformis* — подібний, відповідний) — пристосовництво, пасивне беззаперечне прийняття існуючих порядків, пануючих ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами.

Корупція (лат. *corruptio* — підкуп, занепад) — підкупність, продажність, хабарництво державних посадових осіб, політичних і громадських діячів, урядовців та високопоставлених чиновників.

Культ особи (лат. *eu/tus* — шанування, поклоніння) — єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння «божеству».

Легітимність (лат. *legitimus* — законний, правомірний) — здатність політичного режиму досягати суспільного визнання й виправдання обраного політичного курсу, винесених ним політичних рішень, кадрових або функціональних змін у структурах влади.

Лібералізм (лат. *liberalis* — вільний) — політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод і обмежує сфери діяльності держави.

Лобізм (англ. *lobby* — кулуари) — діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади.

Макіавеллізм — різновид політичної поведінки, що виправдовує будь-які засоби (в тому числі й віроломні, жорстокі) заради досягнення поставленої мети. Термін пов'язаний з ім'ям італійського політичного діяча й мислителя Н. Макіавеллі.

Менталітет (франц. *mentalité* — склад розуму, світосприйняття) — своєрідний стан, рівень розвитку і спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принципів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей та адаптації до умов соціального середовища, можливостей впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь.

Міжнародні відносини — сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків між державами й системами держав, між головними соціальними, економічними, політичними силами, організаціями й громадськими рухами, які діють на світовій арені.

Міжнародні організації — об'єднання держав, національних громадських організацій та індивідуальних членів з метою вирішення питань регіонального або глобального характеру, відвернення та врегулювання воєнних конфліктів.

Монархія (грец. *monarchia* — єдиновладдя) — форма правління, за якої верховна влада формально (повністю або частково) зосереджена в руках однієї особи — глави держави — спадкоємного монарха.

Народ — біологічна єдність, група, поєднана кровними, біологічними зв'язками.

Національна безпека — державна політика, спрямована на створення внутрішніх і зовнішніх умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей; стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та його громадян.

Національна політика — науково обгрунтована система заходів, спрямована на реалізацію національних інтересів, розв'язання суперечностей у сфері етнонаціональних відносин.

Національні інтереси — інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему відповідної держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства загалом.

Національне питання — сукупність політичних, економічних, правових, культурницьких, освітніх та інших проблем, що проявляються у процесі внутрі- та міждержавного спілкування націй, народностей.

Нація (лат. *natio* — народ) — політичне, державно організований народ.

Номенклатура (ви лат. *nomen* — ім'я) — коло посадових осіб, призначення та затвердження яких відноситься до компетенції вищестоящих органів.

Неоконсерватизм (грец. *neos* — новий і лат. *conservare* — зберігати) — сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства і визначає урядову політику та політичний курс багатьох провідних країн світу наприкінці ХХ ст. («рейганоміка», «тетчеризм»).

Неолібералізм (грец. *neos* — новий і лат. *liberalis* — вільний) — сучасна політична течія, різновид традиційної ліберальної ідеології та політики, що сформувався як відображення трансформації буржуазного суспільства від вільного підприємництва до державно-монополістичного регулювання економіки, інституалізації нових форм державного втручання в суспільне життя; «етатистський» різновид лібералізму зі збереженням принципу демократії, вільної конкуренції, приватного підприємництва.

Неофашизм (грец. *neos* — новий, *fascio* — пучок, в'язка) — різноманітні варіанти відтворення елементів ідеології і політичної практики фашизму, соціальну базу яких становлять маргінальні верстви населення.

Олігархія (грец. *oligarchie* — влада небагатьох) — політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група. Термін було запроваджено Платоном і Аристотелем у V — IV ст. до н. е. для позначення однієї з найгірших, на їхню думку, форм правління, коли «владарюють багаті, а бідні не беруть участі у правлінні». Розрізняють О. аристократичну і фінансову.

Опозиція (лат. *oppositio* — протиставлення) — протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому.

Оруеллізм — пропагандистське маніпулювання фактами, словами, поняттями та цілеспрямоване спотворення правди, історичного минулого, істини з боку владних структур, які чинять ідеологічний вплив на суспільну

мораль через засоби масової інформації та прагнуть досягти цілковитого контролю над суспільством. Термін походить від імені англійського письменника Е. Блера (псевдонім Дж. Оруелл; 1903—1950) — всесвітньо відомого автора роману-антиутопії «1984».

Охлократія (грец. ochlos — натовп і cratos — влада) — домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, один із способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими.

Парламент (лат. par/are — говорити, розмовляти) — найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням.

Підданство — приналежність особи до якоїсь держави, перебування під її юрисдикцією.

Плебіцит (лат. plèbes — простолюд і scitum — рішення, постанова) — усезагальне опитування громадян з метою виявити їхню думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання.

Плутократія (грец. plutocratia — влада багатіїв) — політичний лад, за якого влада належить найбагатшим представникам панівного класу; купка найбагатших представників панівного класу.

Плюралізм (лат. pluralis — множинний) — ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного й соціального розвитку, що випливає з існування декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, заснована на взаємодії та протилежності дій політичних партій і громадсько-політичних організацій.

Поділ влади — принцип розмежування функцій в єдиній системі державної влади з поділом її на законодавчу, виконавчу й судову гілки влади, які здійснюють свої повноваження кожна самостійно, врівноважуючи одна одну.

Політика (грец. politika — державні й суспільні справи) — організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головно на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб.

Політика внутрішня — діяльність державних органів, установ, правлячих партій, спрямована на узгодження інтересів окремих верств населення країни, на певне їх підпорядкування та можливе за конкретних умов задоволення, на збереження існуючого стану в суспільстві або на

цілеспрямоване його перетворення, на забезпечення цілісності, взаємозв'язку і взаємодії окремих сфер суспільства.

Політика зовнішня — загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює відносини з іншими державами та міжнародними організаціями відповідно до потреб, цілей і принципів її внутрішньої політики.

Політика міжнародна — система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та ін. зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені.

Політична боротьба — явище політичного життя, в основі якого лежить зіткнення інтересів різних політичних сил, кожна з яких прагне досягти певної політичної мети.

Політична воля — здатність політичного суб'єкта до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері політичної влади.

Політична еліта (франц. *élite* — краще, добірне) — меншість суспільства, що являє собою достатньо самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену видатними психологічними, соціальними й політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні та здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійсненням впливу на неї.

Політична етика (грец. *ethika*, від *ethos* — звичай, характер) — галузь, аспект загальної етики, що досліджує моральні засади політики і влади (у широкому розумінні), професійну етику суб'єктів політичної діяльності (у вузькому розумінні).

Політична зрілість — рівень розвитку особистості, що характеризує ступінь і повноту оволодіння нею досвідом політичних відносин.

Політична ідеологія — система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики.

Політична криза — фаза політичного процесу, яка характеризується порушенням політичної стабільності в суспільстві, неможливістю ефективного функціонування політичної системи; гострий, важкий політичний стан суспільства, державно-правової системи, партій.

Політична модернізація — 1) комплекс науково-методологічних засобів, спрямованих на пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на

історичній, сучасній і постсучасній стадіях загальноцивілізаційного розвитку з розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності відносин: держава — міжнародна система, держава — громадянське суспільство, держава — особистість, індивідум — індивідум та ін.; 2) практичне втілення елементів раціоналізації влади і політичної бюрократії через органічне поєднання політичних, економічних і духовних чинників соціального розвитку; зростання здатності політичної системи адаптуватись до нових соціальних зразків; ослаблення і заміну традиційних еліт модернізаторськими; подолання відчуження населення від політичного життя й забезпечення його групової та індивідуальної участі в ньому; постійне вдосконалення нормативної та ціннісної систем суспільства.

Політична опозиція — легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові.

Політична орієнтація (франц. orientation — звернений на схід, від лат. oriens — схід) — певні уявлення політичних суб'єктів про цілі, завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства в цілому.

Політична партія — організована група однодумців, яка виражає інтереси частини народу, класу, класів, соціальної верстви, верств, намагається реалізувати їх завдяки здобуттю державної влади або участі в ній.

Політична подія — конкретна, відносно обмежена взаємодія груп людей з політичною владою з метою впливу на неї задля задоволення власних вимог і побажань.

Політична свідомість — опосередковане відображення політичного життя, формування, розвиток, задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів, а також сукупність поглядів, оцінок, установок, які відображають політико-владні відносини.

Політична ситуація — конкретне співвідношення політичних сил, сукупність подій, результат політичної діяльності.

Політична система суспільства — інтегрована сукупність відносин влади, суб'єктів політики, державних та недержавних соціальних інститутів, покликаних виконувати політичні функції щодо захисту, гармонізації інтересів соціальних угруповань, спільнот, суспільних груп, забезпечувати стабільність і соціальний порядок у життєдіяльності суспільства.

Політична соціалізація — процес засвоєння індивідом упродовж життя політичних знань, норм і цінностей суспільства, до якого він належить.

Політична стабільність — стан динамічної рівноваги політичних сил.

Політична участь — залучення людей до процесу політико-владних відносин, здійснення ними певних актів, заходів, що виражають інтереси, потреби, уподобання, думки, погляди та настрої, вплив на органи влади з метою реалізації соціальних інтересів.

Політичне відчуження — процес, який характеризується сприйняттям політики, держави, влади як сторонніх, чужих сил, які панують над людиною, пригнічують її.

Політичне життя — одна з основних сфер суспільного життя, пов'язана з діяльністю і відносинами індивідів і соціальних спільнот, створених ними політичних інститутів для виявлення інтересів соціальних суб'єктів, а також боротьба за їх реалізацію через посередництво політичної влади у процесі політичного розвитку.

Політичне прогнозування — наукове дослідження (передбачення) перспектив конкретного політичного суб'єкта, політичної ситуації та політичного процесу загалом.

Політичне рішення — політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта і визначення перспектив його подальшого розвитку.

Політичне управління — цілеспрямований вплив людей і владних структур на суспільство в цілому або на окремі його сфери з метою їх оптимізації (впорядкування, вдосконалення і розвитку) та досягнення певних цілей.

Політичне функціонування — забезпечення участі політичних інституцій (державних установ, політичних партій, громадських організацій) в управлінні спільними справами.

Політичний авантюризм (франц. *aventure* — пригода) — політичні наміри й дії, що спираються на віру та обман, спрямовуються на здійснення мети, заснованої на уявленнях, бажаннях, міфічних переконаннях без урахування реальних політичних сил і можливостей, розрахованої на випадковий успіх.

Політичний блок (англ. *block* — угода, союз) — об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгоджених дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей.

Політичний конфлікт — зіткнення несумісних, часом протилежних, інтересів, дій, поглядів окремих людей, політичних партій, громадських організацій, етнічних груп, націй, держав та їх органів, військово-політичних і політико-економічних організацій (блоків).

Політичний лідер (англ. *lead* — вести, керувати, схилити до чогось) — глава, керівник держави, партії, громадсько-політичної організації, руху, якоїсь громади тощо; популярний і впливовий учасник суспільного життя, який визначально впливає на нього, консолідує зусилля людей для досягнення якоїсь спільної мети.

Політичний маркетинг — сукупність форм, методів і технологій дослідження, проектування, регулювання та впровадження в суспільно-політичну практику певних настанов суспільної свідомості з метою завоювання та утримання контролю за ринком влади.

Політичний менеджмент — система управління політичними процесами; наука і мистецтво аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва та забезпечення реалізації в політичній практиці.

Політичний процес — послідовність подій, зумовлених певними обставинами; сукупність послідовних дій для досягнення результату.

Політичний режим (франц. *régime* — управління) — сукупність методів, засобів і способів, із допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування.

Політичний розвиток — багатовимірний процес, у ході якого в результаті взаємодії різноманітних політичних сил здійснюються зміни у політичній поведінці, політичній культурі, в самій політичній системі суспільства.

Політичні відносини — реальні практичні відносини, взаємозв'язки соціальних суб'єктів, у яких відображені їхні інтереси і здійснюється політична діяльність — співробітництво чи боротьба (вибори, референдуми, мітинги, зібрання, маніфестації, страйки тощо).

Політичні обставини — умови політичного функціонування і розвитку суспільства, які виражаються у співвідношеннях політичних сил щодо оволодіння, утримання й використання політичної влади.

Політичні технології (грец. *techne* — мистецтво, майстерність) — сукупність методів і систем послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату.

Політологія (грец. *politike* — політика і грец. *logos* — учення) — наука, об'єктом якої є політика та її взаємовідносини з людиною й суспільством; посідає одне з провідних місць у сучасному суспільствознавстві. Щодо П. в зарубіжній та вітчизняній літературі часто вживаються терміни «політична наука», «наука про політику», «політична соціологія», що відображають традиції та особливості національних політологічних шкіл.



Популізм (лат. *populus* — народ) — загравання певних політиків і політичних сил із масами, гра на їхніх труднощах та обіцянки надзвичайних успіхів у вирішенні соціально-економічних проблем у разі приходу до влади.

Регламент (франц. *reglement*, від лат. *regula* — правило) — сукупність норм, настанов і правил, які регулюють організацію роботи, порядок скликання та проведення сесій, з'їздів, конференцій, нарад, зборів, процедуру виборів членів керівних органів, порядок внесення й обговорення питань порядку денного, вироблення та прийняття рішень з них, методи визначення доповідача, утворення допоміжних органів, надання прав, обов'язків і повноважень їхнім членам. Р. розробляється й приймається сесіями, з'їздами, конференціями, зборами та керівними органами політичних організацій і покликаний служити забезпеченню їх безперебійної, ефективної й оперативної роботи. Окремі положення Р. бувають предметом гострої політичної, міжфракційної боротьби, позаяк вони можуть впливати на прийняття рішень та на їхній зміст.

Республіка (лат. *respublica*, від *res* — справа, *public* — громадський) — форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а глава держави обирається населенням або представницьким органом.

Референдум (лат. *référendum* — те, що має бути повідомлене) — спосіб прийняття законів та інших рішень з найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян через усенародне голосування.

Самоврядування місцеве — політико-правовий інститут, у межах якого здійснюється управління місцевими справами в низових адміністративно-територіальних одиницях (громадах) через самоорганізацію місцевих жителів, за згодою і при підтримці держави.

Світовий політичний процес — сукупна діяльність народів, держав та їхніх інститутів, соціальних спільностей та їхніх організацій і рухів, які переслідують певні політичні цілі в царині міжнародного життя.

Сепаратизм (франц. *séparatisme*, від лат. *separatus* — окремий) — рух за територіальне відокремлення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономії за національними, релігійними чи мовними ознаками.

Система багатопартійна — цілісне утворення, що формується всередині політичної системи суспільства на основі усталених зв'язків між політичними партіями, які відрізняються програмними настановами, тактикою, внутрішньою структурою. С. б. є одним із критеріїв розвиненої політичної системи суспільства та її атрибутів; існує лише в демократичних

країнах із чітким правовим регулюванням соціально-політичного життя та наявністю громадянського суспільства.

Система однопартійна — неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників або членів однієї політичної партії. Існувала в СРСР, деяких інших соціалістичних країнах. На сучасному етапі поширена в постколоніальних країнах, де поки що не сформувалися сучасна розвинена соціальна структура і відповідний їй політичний плюралізм.

Соціал-демократія — ідеологічна й політична течія, яка виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важлива складова політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи.

Соціалізм (лат. *socialis* — суспільний) — вчення і теорії, які стверджують ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості.

Соціотехніка — сукупність форм, методів і засобів, які використовуються суб'єктами управління для досягнення поставлених цілей; стиль управління, який є суб'єктивно-особистісною формою реалізації певних методів.

Структура держави — система органів і установ, які виконують внутрішні й зовнішні функції держави.

Структура політичної системи — сукупність владних інститутів, що пов'язані між собою і створюють стійку цілісність.

Суверенітет (нім. *suveranitat*, франц. *souveranite* — верховна влада) — незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах.

Теократія (грец. *theos* — Бог і *kratos* — влада) — форма правління, за якої вся повнота влади в державі належить главі церкви та духовенству.

Тероризм (лат. *terror* — жах, страх) — здійснення політичної боротьби засобами залякування, насильства аж до фізичної розправи з політичними противниками; дестабілізація суспільства, державно-політичного ладу шляхом систематичного насильства і настрахання, політичних вбивств, провокацій.

Технології виборчі — сукупність політико-організаційних, інформаційних, пропагандистських та інших дій з метою приведення до влади певного політика, групи політиків, політичної організації чи їх об'єднання.

Толерантність (лат. *tolerantis* — терплячий) — терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій. Є неодмінною умовою демократичного, правового, стабільного суспільно-політичного устрою.

Тоталітаризм (лат. *tota//s* — увесь, повний) — спосіб організації суспільства, який характеризується всебічним і всеохопним контролем влади над суспільством, підкоренням суспільної системи державі, колективними цілями, загальнообов'язковою ідеологією.

Узурпація (лат. *usurpatio* — оволодіння) — насильницьке, протизаконне захоплення влади або присвоєння чужих прав на щось, чужих повноважень.

Українізація — політика партійно-державних органів УРСР у 20-ті і на початку 30-х років ХХ ст., спрямована на більш органічне впровадження радянсько-комуністичної ідеології в Україні силами національних кадрів і в доступній для місцевого населення формі.

Унітарна (лат. *un/tas* — єдність, однорідний, що складає ціле) держава — єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні чи національно-територіальні одиниці, які не мають політичної самостійності, статусу державного утворення.

Управління конфліктом — врегулювання, розв'язання, придушення, а також ініціювання певних конфліктних ситуацій в інтересах суспільства в цілому чи окремих його суб'єктів.

Устрій адміністративно-територіальний — певний спосіб територіального улаштування держави, утворення й діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. У. а.-т. будь-якої держави — це поділ її території на певні частини — краї, області, провінції, землі, штати, департаменти, губернії, волості, повіти, райони, кантони тощо. Він зумовлений соціальною природою держави, традиціями історичного розвитку, завданнями й цілями пануючого режиму.

Фашизм (лат. *fascio* — пучок, в'язка) — ідейно-політична течія, що сформувалася на основі синтезу сутності нації як вічної та найвищої реальності та догматизованого принципу соціальної справедливості; екстремістський політичний рух, різновид тоталітаризму.

Федерація — союзна держава, до складу якої входять державні утворення — суб'єкти федерації.

Фемінізм (лат. *femina* — жінка) — інтелектуальний та суспільно-політичний рух, що виступає за розширення прав і ролі жінок у суспільстві.

Форма правління — організація верховної державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємини з населенням.

Фрустрація (лат. *frustratio* — обман, невдача) — обман, введення в оману; даремна надія, невдача.

Футурологія (лат. *futurum* — майбутнє і грец. *logos* — слово, поняття, учення) — царина теоретико-практичного знання, спрямованого на аналіз перспектив історичного життя людини і людства.

Харизма (грец. *charisma* — милість, благодать, божий дар) — особливий тип легітимності, організації влади і лідерства, заснований на виняткових якостях тієї чи іншої особистості, головним чином релігійного або політичного діяча, що дозволяють йому здійснювати в суспільстві функції пророка, вождя чи реформатора.

Хунта (/en. *junta* — зібрання, об'єднання) — група заколотників, яка незаконно захоплює владу і править із застосуванням диктаторських методів.

Цезаропапізм (лат. *caesar* — цезар, *papa* — папа) — політика світської влади, спрямована на підпорядкування собі всього церковного життя; поєднання в особі державного правителя вищої світської духовної влади.

Централізація (лат. *centrais* — серединний) — політичний процес, на основі якого формується централізм як управлінська політична система з властивими їй вертикальною структурою та субординацією, концентрацією влади в єдиному центрі.

Цивілізація (лат. *civilis* — громадянський) — форма спільного життя людей, якій притаманне відтворення власної матеріальної та соціально-політичної структури відносин на основі пріоритету властивих їй духовних норм, цінностей та ідеалів.

Шовінізм (франц. *chauvinisme* — від імені капрала наполеонівської армії Н. Шовені) — агресивна форма націоналізму, проповідь національної виключності, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації; схильність до розпалювання національної ворожнечі й ненависті.

### Питання до іспиту з політології.

1. Об'єкт і предмет політології.
2. Закономірності політології.
3. Структура політології.
4. Основні методи, категорії та функції політології.
5. Поняття політики. Політика як суспільне явище.
6. Політична думка Стародавнього Китаю.
7. Політико-правова концепція Сократа.
8. Ідеальна держава Платона.
9. Політичні вчення Аристотеля.
10. Політична думка Стародавнього Риму.
11. Політичні ідеї Середньовіччя (Августин Аврелій, Фома Аквінський.).
12. Вчення про державу Н.Макіавеллі.
13. Монархічна модель державного управління Т.Гоббса.
14. Суспільний договір Дж.Локка.
15. Політичні вчення Франції. Ш.Монтеск'є.
16. Демократичні вчення Ж-Ж.Руссо.
17. Німецькі філософи про суспільство, владу, державу і демократію.  
І.Кант.
18. Правова держава Г.Гегеля.
19. Теорії зміни еліт(Моска, Парето.).
20. М.Вебер і його соціологія політичних учинь.
21. Політичні погляди Київської Русі.
22. Формування політичних ідей в умовах українського культурно-національного відродження і просвітництва.(С.Оріховський-Роксолан, І.Вишенський).
23. Ідеї волі та демократії в суспільно-політичному житті козацтва.  
Демократичні засади козацької держави.
24. Конституція Пилипа Орлика.
25. Політична думка України ХІХст. Кирило-Мефодіївське братство.
26. М.Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні.
27. Політичні погляди І.Франка.
28. Політичні погляди Л.Українки.
29. Державницька ідея В.Винниченка.
30. Соціально-політичні погляди М.Грушевського.
31. Консервативний напрямок політичної думки в Україні в пер. половині ХХ ст. В.Липинський.
32. Національно-державний напрямок політичної думки в Україні в першій половині ХХст. С.Дністрянський..
33. Національно-державний напрямок політичної думки з націоналістичним акцентом в Україні в пер.половині ХХст. Д.Донцов.
34. Політичні погляди М.Міхновського.
35. Сутність та функції політичної системи.
36. Теорія політичної системи Д.Істона.

37. Теорія політичної системи Г. Алмонда.
38. Структура політичної системи.
39. Типологія політичних систем.
40. Політична система України.
41. Сутність і види влади.
42. Політична влада.
43. Ресурси політичної влади.
44. Поняття легітимності влади.
45. Влада в Україні.
46. Сутність, структура та функції держави.
47. Типи держави.
48. Форми державного правління.
49. Форми державного устрою.
50. Політичний режим поняття, типи.
51. Характеристика тоталітарного режиму.
52. Особливості авторитарного режиму.
53. Особливості та шляхи формування демократичного режиму.
54. Поняття партії. Типологія партій.
55. Партійні системи. Партійна система України.
56. Вибори, як найважливіший інструмент легітимності державної влади.
57. Основні типи виборчих систем. Виборча система України.
58. Історія становлення теорії правової держави.
59. Ознаки правової держави.
60. Класифікація прав і свобод особи.
61. Становлення концепції громадянського суспільства.
62. Структура громадянського суспільства. Взаємозв'язок держави і громадянського суспільства.
63. Еліти в політиці: поняття та еволюція теорії.
64. Типологія політичних еліт. Теорії еліти Д. Донцова та В. Липинського.
65. Сутність та теорії політичного лідерства.
66. Класифікація та функції політичного лідерства.
67. Сутність політичної культури
68. Типи та функції політичної культури
69. Політична свідомість: зміст, структура, типологія
70. Сутність політичної ідеології її структура і функції.
71. Україна в європейському просторі.
72. Співпраця України з міжнародними організаціями.

#### **Шкала оцінювання:**

- |      |              |   |
|------|--------------|---|
| (A)  | 90-100 балів | - <i>відмінно</i>                                       |
| (BC) | 75-89 балів  | - <i>добре</i>  |
| (DE) | 60-74 балів  | - <i>задовільно</i>                                     |
| (FX) | 35-59 балів  | - <i>незадовільно</i> з можливістю повторного складання |
| (F)  | 1-34 балів   | - <i>незадовільно</i> з обов'язковим повторним курсом   |

<b>.РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЗА ЯКИМИ ОЦІНЮЮТЬСЯ РІЗНІ ВИДИ РОБІТ</b>																							
<b>ЗМ3</b>	<b>ЗМ4</b>		<b>ЗМ5</b>		<b>ЗМ6</b>		<b>З</b>	<b>С Б О Г</b>	<b>САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА</b>														
	<b>Т5</b>	<b>Т7</b>	<b>Т8</b>	<b>Т9</b>	<b>Т10</b>	<b>Т11</b>			<b>Т12</b>	<b>Т13</b>	<b>Т14</b>	<b>Т15</b>	<b>Т16</b>	<b>Т17</b>	<b>Т18</b>	<b>Т19</b>	<b>Т20</b>	<b>Т21</b>	<b>Т22</b>				
<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>10</b>	<b>10</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>ЗМ-ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ Т-ТЕМА</b> Максимальна кількість балів, яку може отримати студент – 100 балів. У випадку незадоволення своєю оцінкою, яку отримує студент протягом навчального курсу шляхом накопичення кількості балів, студент готується до іспиту																							

	ЗМ 2	Т3	4	
		Т2	4	
	ЗМ	Т1	4	

**Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з  
урахуванням національної шкали та шкали ECTS**

Оцінювання навчальних досягнень студентів з навчальних дисциплін здійснюється відповідно критерії оцінювання, які побудовано таким чином, що певний рівень навчальних досягнень передбачає, що усі вказані для попередніх рівнів знання, уміннями і навичками опановані студентами повністю.

Рівні навчальних досягнень	бали			Критерії оцінювання навчальних досягнень	
	За національною шкалою	Шкала ECTS		Теоретична підготовка	Практична підготовка
		2...5	1...10 0	F... A	Студент



<p style="text-align: center;"><b>Високий</b></p>	<p style="text-align: center;"><b>5</b></p>	<p style="text-align: center;"><b>90</b> ... <b>100</b></p>	<p style="text-align: center;"><b>A</b></p>	<p>вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань</p>	<p>може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання і оцінити результати власної практичної діяльності; виконує завдання, не передбачені навчальною програмою; вільно використовує знання для розв'язання поставлених перед ним завдань</p>
---	---	---	---	---	---

<b>Достатній</b>	<b>4</b>	<b>75 ... 89</b>	<b>BC</b>	вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці	за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання
<b>Задовільний</b>	<b>3</b>	<b>60 ... 74</b>	<b>DE</b>	володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знайомий з основними поняттями навчального матеріалу	має елементарні, нестійкі навички виконання завдання

<b>Низький</b>	<b>2</b>	<b>35</b> <b>...</b> <b>59</b>	<b>Fx</b>	має фрагментарні знання (менше половини) при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допускаються суттєві помилки	планує та виконує частину завдання за допомогою викладача
<b>Незадовільний</b>	<b>2</b>	<b>1</b> <b>...</b> <b>34</b>	<b>F</b>	студент не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача